

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 2'2019

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 № 353/10 (фахове видання з обліку та аудиту).

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 4 від 12 лютого

2019 р.) та Вченою Радою Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського (Протокол № 5 від 14 лютого 2019 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 18.02.2019

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2019
© "Економіка. Фінанси. Право",
2019

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, головний науковий співробітник Наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бондар Валерій Петрович, д.е.н., керуючий партнер аудиторської фірми "HLB UKRAINE", член Ради Аудиторської палати України, член ФПБАУ

Величко Олена Георгіївна, радник першого віце-прем'єр міністра України – Міністра економічного розвитку і торгівлі України

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпровського державного аграрно-економічного університету

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної Академії управління персоналом (МАУП), Заслужений працівник освіти України

Іванюта Василь Фалимонович, д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедрою менеджменту та міжнародних економічних відносин Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України»

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар Державного підприємства «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування»

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент

Потишняк Олена Миколаївна, д.е.н., доцент, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Редько Олександр Юрійович, д.е.н., перший проректор з науково-педагогічної роботи, професор, академік НАСОН

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри обліку і оподаткування, Відокремлений підрозділ Націо-

нального університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний інститут»

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., доцент, в.о. ректора Вищого навчального закладу "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., професор, завідувач кафедрою обліку та аудиту, Навчально-науковий інститут управління, економіки та природокористування Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративної діяльності НАВС

Члени редакційної колегії з правових наук:

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, завідувач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, полковник поліції

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України, полковник поліції

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, Київський кооперативний інститут бізнесу і права, економіко-правовий коледж, кафедра права

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, д.н.держ.упр., к.ю.н., доцент, завідувачка кафедрою конституційного і міжнародного права Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, член відділу цивільно-правових наук Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу Чорноморський національний університет імені Петра Могили

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна". Заслужений юрист України.

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Технічний редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

Випусковий редактор:

Туманян Анна Оганесівна

ЗМІСТ

І.О. БАШИНСЬКА, Г.І. ГОМОНЮК. The impact of current trends in the global industry on the economic security of the enterprise	4
В.А. ЗАМЛИНСЬКИЙ, М.В. ГИЖИЦЯ. Інформаційне забезпечення діагностики якості організаційних структур управління	7
С.А. ТКАЧЕНКО, О.М. ПОТИШНЯК. Методологічно-інформаційний механізм підсистеми інтегрованого економіко-аналітичного забезпечення у виконанні виробничо-збутової стратегії підприємств	14
І.В. ОЗЕРСЬКИЙ. Психологічна складова процедури медіації у цивільному судочинстві	17
О.Л. ШЕЛЕСТ, О.О. СИДОРЕНКО. Проблеми та перспективи розвитку місцевого самоврядування в Україні	23
Т.Б. ГОРОДЕЦЬКА, А.Г. ІВАЩЕНКО, Л.В. СЕМЕРУНЬ. Innovative marketing in the industrial enterprise strategic management	28
М.А. ШУМ, О.Ф. ДОРОВСЬКОЙ, К.Ю. ПАХОМОВА. Обліково-аналітичне забезпечення використання основних засобів на підприємствах	34
С.А. СТОРОЖЕНКО. Причини незаконного переміщення товарів через митний кордон України	37

БАШИНСЬКА

Ірина Олександрівна
i.bash@ukr.netк.е.н., доцент, Одеський
національний політехнічний
університет

УДК 338.242

THE IMPACT OF CURRENT TRENDS IN
THE GLOBAL INDUSTRY ON THE
ECONOMIC SECURITY OF THE
ENTERPRISEВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ
РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ
НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ
ПІДПРИЄМСТВА

ГОМОНЮК

Галина Ігорівна
halyna214@gmail.comмагістр, Одеський
національний політехнічний
університет

Introduction. We live in the era of the Third Industrial (or Digital) Revolution, which began in the second half of the last century and is characterized by the spread of information and communication technologies, but modern world leaders are already actively preparing for a new era – the Fourth Industrial Revolution or Industry 4.0.

The purpose of the article is to study the impact of Industry 4.0 on the economic security of the enterprise.

Results. The main challenges of Industry 4.0 are:

Flexible manufacturing: many companies are involved in product manufacturing, which step by step helps create a product. With the digital network, these steps can be better coordinated, and the use of machines is better planned.

Convertible factory: Production lines will be built in modules in the future. They can be quickly assembled to complete the task.

Customer-oriented solutions: Consumers and manufacturers are moving closer together. Customers themselves can design products in accordance with their wishes.

Optimized logistics: algorithms calculate the ideal delivery routes, machines themselves report when they need new material – smart grid provides optimal flow of goods.

Use of data: Progress data and product status data are aggregated and evaluated. Data analysis provides guidance on how to make the product more effective. Circle economy with efficient resource use: Products are considered to be managed data throughout their life cycle. Even in the construction, it is determined in what form materials can be recycled.

Personnel: the proportion of routine activity will decrease; production's flexibilisation through industry 4.0 will require much more skills in all workflows for all employees. Skilled workers will be more in demand in the future for making decisions that can not be replaced by any algorithm. At the same time, employees must be trained and qualified for new jobs.

A new culture of education – the company needs strong partners. For a successful path to Industry 4.0, there are a variety of opportunities for lifelong learning and organization of work that contributes to learning.

Conclusion. The Fourth Industrial Revolution is steadily moving. It will change the world, because there were no analogues and Ukrainian enterprises in order to ensure their economic security need to prepare in advance.

* * *

Вступ. Ми живемо в епоху Третьої промислової (або цифрової) революції, яка почалася в другій половині минулого століття і характеризується поширенням інформаційно-комунікаційних технологій, але сучасні світові лідери вже активно готуються до нової ери – Четвертої промислової (індустріальної) революція або Індустрія 4.0.

Метою статті є вивчення впливу Індустрії 4.0 на економічну безпеку підприємства.

Результати. Основними викликами Індустрії 4.0 є:

Гнучке виробництво: багато компаній беруть участь у виробництві продукції, яка крок за кроком допомагає створити продукт. З цифровою мережею ці кроки можна краще координувати, а використання машин краще планувати.

Конвертована фабрика: Виробничі лінії будуть побудовані в модулях в майбутньому. Вони можуть бути швидко зібрані для виконання завдання.

Клієнтоорієнтовані рішення: споживачі та виробники зближуються. Клієнти самі можуть оформляти вироби відповідно до своїх побажань.

Оптимізована логістика: алгоритми розраховують ідеальні маршрути доставки, самі машини повідомляють, коли їм потрібен новий матеріал - смарт-сітка забезпечує оптимальний потік товарів.

Використання даних: дані про прогрес і дані про стан продукту агрегуються і оцінюються. Аналіз даних дає вказівки щодо того, як зробити продукт більш ефективним.

Кругова економіка з ефективним використанням ресурсів: нова ера характеризуватиметься більш економічним використанням ресурсів із максимально можливим багаторазовим використанням у виробничих процесах.

Персонал: частка рутинної діяльності зменшиться; гнучкість виробництва через галузь 4.0 вимагатиме набагато більше навичок у всіх робочих процесах для всіх працівників. Кваліфіковані працівники будуть більше затребувані в майбутньому для прийняття рішень, які не можуть бути замінені будь-яким алгоритмом. Водночас, працівники повинні бути навчені та кваліфіковані для нових робочих місць.

Нова культура освіти – компанії потрібні сильні партнери. Для успішного шляху до Промисловості 4.0 існує безліч можливостей для навчання протягом усього життя та організації роботи, що сприяє навчанню.

Висновок. Четверта промислова революція неухильно рухається. Це змінить світ, тому що не було аналогів і українських підприємств для того, щоб забезпечити їх економічну безпеку потрібно готувати заздалегідь.

Keywords: Fourth industrial revolution, circular economy, convertible factory, economic security of the enterprise

Ключові слова: Індустрія 4.0, Четверта індустріальна революція, кругова економіка, конвертована фабрика, економічна безпека підприємства

INTRODUCTION

The world stands on the brink of technological revolution, which will fundamentally change the way of life, work and attitude toward each other [1-5]. We live in the era of the Third Industrial (or Digital) Revolution, which began in the second half of the last century and is characterized by the spread of information and communication technologies, but modern world leaders are already actively preparing for a new era – the Fourth Industrial Revolution, a term created by Klaus Schwab [1], the founder and executive director of the World Economic Forum Starting with Industry 4.0 (Industrie 4.0) in Germany and the next New Strategy for American Innovation (New Strategy for American Innovation) [6] in the United States and the intelligence (smartization strategy) in Japan, developed countries push national innovation strategies. Similarly, China is pursuing 2025 (the Made in China 2025), and Korea has announced the Innovation Strategy for manufacturing industry 3.0. (the Manufacturing Industry Innovation 3.0). The fact that the Fourth Industrial Revolution will lead to a redistribution of the labor market has been actively debated in Davos for several consecutive years, at the last, said that the analysis of the latest data suggests that the process of substitution accelerates with the development of artificial intelligence.

In terms of scale and complexity, transformation will not look like humanity has experienced before. It is not yet possible to predict precisely how it will unfold, but one thing is clear: the answer to it must be integrated and comprehensive, with the participation of all actors from the global public authorities, from the public and private sectors to academia and civil society.

The revolution can change the way enterprises, economic sectors and even countries integrate into global value chains, the nature of innovation and the conditions for participation in international trade and investment flows.

THE PURPOSE OF THE WORK

The purpose of the article is to study the impact of 'Fourth Industrial Revolution' or 'Industry 4.0' in the global industry on the economic security of the enterprise.

RESEARCH METHODS

Methodological and informational basis of work are scientific works, materials of periodicals, Internet resources.

RESULTS

"Industry 4.0", which is considered as an industry, has the potential to change the existing technological regime. The universal nature of the new industrial model proposed by Industry 4.0, opens up the opportunity for a new industrial revolution, as a result of which "Industry 4.0" will become a new global industrial milestone and a standard for the development of the real sector of the economy all over the world.

There are three reasons why today's transformations are not just the continuation of the Third Industrial Revolution but the coming of the Fourth and Clear: the speed, scale and influence of systems. The rate of current breakthroughs has no historical precedent. Compared to the previous industrial revolutions, the Fourth is developing exponentially, not linearly. In addition, it violates practi-

cally every industry in each country, and the breadth and depth of these changes predict the transformation of entire systems of production, management and management. So the main challenges Industry 4.0:

Flexible manufacturing: many companies are involved in product manufacturing, which step by step helps create a product. With the digital network, these steps can be better coordinated, and the use of machines is better planned.

Convertible factory: Production lines will be built in modules in the future. They can be quickly assembled to complete the task. Improved productivity and efficiency, individual products can be produced in small quantities at affordable prices.

Customer-oriented solutions: Consumers and manufacturers are moving closer together. Customers themselves can design products in accordance with their wishes, for example, the sneakers themselves can be designed and adapted to the individual shape of the foot. At the same time, smart products that are already shipped and used can transmit data to the manufacturer. Using usage data, the manufacturer can improve its products and offer new services to the client.

Optimized logistics: algorithms calculate the ideal delivery routes, machines themselves report when they need new material - smart grid provides optimal flow of goods.

Use of data: Progress data and product status data are aggregated and evaluated. Data analysis provides guidance on how to make the product more effective. More importantly, it is the foundation for entirely new business models and services. For example, manufacturers of elevators can offer their customers "prognostic maintenance": lifts are equipped with sensors, which constantly send information about their condition. Depreciation can be detected and corrected before it can lead to a failure of the elevator.

Circle economy with efficient resource use: Products are considered to be managed data throughout their life cycle. Even in the construction, it is determined in what form materials can be recycled. The benefits are evident: Improved networking of products and machines increases efficiency reduces costs and at the same time saves resources. Thanks to intelligent monitoring and transparent processes, enterprises always have an overview and can respond flexibly and quickly to market changes. If, for example, the supplier fails or the raw material is scarce, production and delivery volumes can be adjusted.

Personnel.

– the proportion of routine activity will decrease. They are increasingly switching to intelligent machines. The convergence of digital communication technologies with automated machines increases the technological and organizational complexity.

– production's flexibilisation through industry 4.0 will require much more skills in all workflows for all employees. Skilled workers will be more in demand in the future for making decisions that cannot be replaced by any algorithm. At the same time, employees must be trained and qualified for new jobs.

Changes create problems that need to be considered when designing future work models:

– the boundaries of working and life worlds are blurred. Rapid rates of technical development increase the pressure

on workers who are more responsive to the requirements and, thus, are constantly available. This leads to an increase in psychological stress for workers? What framework conditions can prevent this?

– IT applications and sensors control production processes. There is obvious concern that employees will also be subject to this monitoring and control in the future. What solutions ensure the security of employees and at the same time guarantee the necessary network of information flows?

– Work in project structures also often means work in short-term, non-social insurance. What legal adjustments give companies the necessary opportunities for action, while guaranteeing workers fair labor relations and social security?

– New skills are needed. How can employees learn from current practice-related knowledge? How to prevent the exclusion of low-skilled workers?

A new culture of education – the company needs strong partners. For a successful path to Industry 4.0, there are a variety of opportunities for lifelong learning and organization of work that contributes to learning. Both professional and academic training and training require a continuous dialogue between industry, politics and society to constantly evolve and adapt.

Klaus Schwab believes that the transition from simple digitization (third industrial revolution) to technology-based innovation (fourth revolution) forces companies to rethink their attitude to how they work.

It is expected that the fourth industrial revolution will radically transform production as a driving force for global development.

According to a survey of 800 technology leaders held specifically for the forum in Davos, the key drivers of change will be cloud technologies, development methods for collecting and analysing Big Data, crowdsourcing, shrinking economy and biotechnology. Among other forecasts of experts are leading "smart" clothing, Internet-connected, unmanned cars and medicine, based on 3D-printing. In addition, 45% of respondents believe that in 2025, the board of directors of large companies may have an artificial mind [6]. Already only by name can be enriched as far as these technologies are Ukrainian industrial enterprises. We are already so far from the world's achievements, which has no time to catch up with traditional means – the development of innovations, we must radically change the approach to the functioning of the enterprise, focusing on world achievements.

CONCLUSION

The Fourth Industrial Revolution is steadily moving. It will change the world, because there were no analogues, and Ukrainian enterprises in order to ensure their econo-

mic security need to prepare in advance. Nevertheless, there are still some challenges that need to be addressed to make the fourth industrial revolution successful: organization of work, IT security and data protection should be discussed at an early stage with all relevant stakeholders, such as the skills of skilled workers and the development of common standards and standards a digitized economy is needed.

Список використаних джерел

1. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution* // *Foreign Affairs The Fourth Industrial Revolution: What It Means and How to Respond*. URL: <https://www.weforum.org/about/the-fourth-industrial-revolution-by-klaus-schwab>

2. Організаційно-економічне забезпечення комерціалізації результатів науково-технічних досліджень вищих навчальних закладів та їх наукових підрозділів, що сприяє інноваційному розвитку України: монографія / С.В. Філіппова, К.В. Ковтуненко, Л.О. Волощук, С.А. Нізяєва, І.О. Башинська. Одеса: Ноулідж, Донецьк відділення, 2012. 325 с.

3. Filyppova S. *Risk Management. Lecture course: textbook* // Bashynska I., Filyppova S. Kharkiv: publishing house "Disa Plus", 2017, 101 p.

4. Bashynska I., Filyppova S. *Risk Management. Practical lessons & Case Study: textbook*. Kharkiv: "Disa Plus", 2018, 122 p.

5. Serpanos D., Wolf M. *Industrial Internet of Things. Internet-of-Things (IoT) Systems*. Springer. 2018, pp. 37-54.

6. Santiago F. *You say you want a revolution: strategic approaches to Industry 4.0 in middleincome countries. Technical Report. Inclusive and Sustainable Industrial Development Working Paper Series*, 2018, WP 19, 63 p.

References

1. Schwab K. *The Fourth Industrial Revolution* // *Foreign Affairs The Fourth Industrial Revolution: What It Means and How to Respond*. URL: <https://www.weforum.org/about/the-fourth-industrial-revolution-by-klaus-schwab>

2. *Organizational and economic support of the commercialization of the results of scientific and technical researches of higher educational institutions and their scientific subdivisions, which contributes to the innovative development of Ukraine: monograph* / S.V. Filyppova, K.V. Kovtunencko, L.O. Voloshchuk, S.A. Niziaieva, I.O. Bashynska. Donetsk: Vyd-vo «Noulidzh» (Donetske viddilennia), 2012, 326 p. (in Ukrainian)

3. Filyppova S. *Risk Management. Lecture course: textbook* // Bashynska I., Filyppova S. Kharkiv: publishing house "Disa Plus", 2017, 101 p.

4. Bashynska I., Filyppova S. *Risk Management. Practical lessons & Case Study: textbook*. Kharkiv: "Disa Plus", 2018, 122 p.

5. Serpanos D., Wolf M. *Industrial Internet of Things. Internet-of-Things (IoT) Systems*. Springer. 2018, pp. 37-54.

6. Santiago F. *You say you want a revolution: strategic approaches to Industry 4.0 in middleincome countries. Technical Report. Inclusive and Sustainable Industrial Development Working Paper Series*, 2018, WP 19, 63 p.

ЗАМЛИНСЬКИЙ

Віктор Анатолійович
Zam.agrariy@gmail.com

УДК 338.24

ГИЖИЦЯ

Марія Вікторівна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІАГНОСТИКИ ЯКОСТІ
ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР
УПРАВЛІННЯINFORMATION PROVIDING QUALITY
DIAGNOSTICS OF ORGANIZATIONAL
STRUCTURES OF MANAGEMENTд.е.н., доцент, професор
кафедри, Одеський
національний політехнічний
університетмагістр, Одеський
національний політехнічний
університет

У статті розглянуто питання розвитку інформаційного сектора, як об'єкта стратегічного планування економічного розвитку. Визначено необхідність діагностики якості організаційних структур управління як пріоритетного напрямку посилення конкурентних переваг, основних джерел інформації для проведення діагностики в системі управління підприємством з метою знаходження найкращих інвестиційних проектів, розвитку венчурного бізнесу, та шляхів усунення проблем інформаційного забезпечення діагностики якості. Необхідність діагностики обумовлена необхідністю неперервного формування інформаційних потоків, направлених на прийняття управлінських рішень в умовах невизначеного середовища, визначення конкурентної стратегії розвитку, дослідженню ефективності донесення інформації як можливої конкурентної переваги підприємства.

* * *

Introduction. The article deals with the development of the information sector as an object of strategic planning of economic development, a source of investment analytics and macroeconomic indicators of the investment sector in Ukraine.

Purpose. The necessity of diagnosing the quality of organizational structures as a priority direction of strengthening of competitive advantages, the main sources of information for diagnostics in the enterprise management system with the aim of finding the best investment projects, development of venture business, and ways of eliminating the problems of information provision of quality diagnostics is determined.

Results. The necessity of diagnostics is due to the need for continuous formation of information flows aimed at making managerial decisions in an uncertain environment, the definition of a competitive development strategy, the study of the effectiveness of the reporting of information as a possible competitive advantage of the enterprise during the production process, supply chains, logistics, and skilled management personnel.

Conclusion. The development of the information sector is impossible without the creative search for new approaches to problem solving, the design, development and implementation of appropriate software capable of monitoring key performance indicators of the enterprise, strategic and tactical changes in business processes, diagnostics of industry trends and markets for rapid response and problem solving, and weaknesses and the development of new innovative products. To eliminate a number of problems we need to propose the following measures, in particular, the development of appropriate information and communication software. Information provision of quality diagnostics is the basis for evaluation, therefore, in our opinion, perspective information technology development, in particular, methods for diagnosing the quality of organizational structures of management.

Ключові слова: інформаційний сектор, організаційна структура управління, розвиток, конкурентні переваги, стратегічне планування, бізнес-процеси, програми розвитку, діагностика якості

Keywords: information sector, organizational structure of management, development, competitive advantages, strategic planning, business processes, development programs, quality diagnostics

ВСТУП

Стрімкий розвиток інформаційних технологій накладає відбиток на способи ведення бізнесу. Вчасно отримана, стисла і вірна інформація з «надійних» джерел стає вирішальним конкурентним фактором, базисом для прийняття управлінських рішень, основою напроцювання раціональних бізнес-процесів. Без інформації неможливо проводити і діагностику якості організаційних структур управління (ОСУ) підприємствами. У ході аналізу якості ОСУ виникають певні проблеми в інформаційному забезпеченні, які негативно впливають на процес та результати діагностики.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні недоліків інформаційного забезпечення підприємств і пошук напрямів оптимізації бізнес-процесів та прийняття управлінських рішень. Вирішення проблеми інформаційного забезпечення менеджменту в контексті необхідності діагностики якості організаційних структур

дозволить оптимізувати адміністрування бізнес-процесів підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою наукової статті є праці науковців, матеріали періодичних видань, нормативно-правові акти. При проведенні дослідження використано табличний, графічний, методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблеми інформаційного забезпечення в управлінні стали предметом дослідження таких зарубіжних учених, як І.В. Кноррінг (I. Knorring) [1], Б. Райан (B. Ryan) [2] та ін. Серед вітчизняних науковців зазначені проблеми досліджували: М.Є. Адамів [3], Т.І. Алачева [4], М.П. Бутко [5], О.І. Волот [5], Н.А. Добрянська [15], Г.М. Захарчин [6], О.Є. Кузьмін [3], М.О. Панченко [16], С.М. Петренко [7], І.В. Сіменко [8], С.В. Філіп-

пова [15], О.О. Шубін [9].

Але ряд питань з подолання проблем інформаційного забезпечення діагностики якості організаційних структур залишаються на сьогодні не вирішеними. Потреба поглибленого наукового опрацювання цих питань зумовило приділити увагу цим актуальним проблемам. Метою статті є групування проблем інформаційного забезпечення діагностики якості ОСУ і обґрунтування рекомендацій щодо шляхів їх усунення з урахуванням особливостей інформаційного сектора.

Для вирішення поставлених у роботі завдань щодо впровадження інформаційного забезпечення діагностики необхідно визначити суть цього поняття. У своїх наукових працях деякі автори дають безпосереднє визначення «інформаційному забезпеченню аналізу», а дослідження поняття «інформаційне забезпечення діагностики якості організаційних структур управління підприємствами» взагалі відсутнє.

В.М. Мельник зазначає, що інформація (від лат. «informatio» – роз'яснення, виклад, інформування) – «це впорядковане повідомлення про процеси та явища, які відбуваються у зовнішньому середовищі, сукупність певних знань, даних» [10]. Т.М. Чебан вважає, що інформація – це сукупність корисних відомостей, які є об'єктом збирання, реєстрації, зберігання, передачі та перетворення [11, С. 91]. Ми поділяємо це тлумачення, оскільки воно найбільш комплексно характеризує інформацію. На думку П.Я. Поповича, сутність поняття «інформаційне забезпечення аналізу» – це система даних і способи їх обробки, що дозволяють вивчити реальний стан керованого об'єкта, виміряти вплив факторів, які його визначають, а також виявити можливості здійснення необхідних управлінських впливів» [12, С. 63].

М.М. Перепилиця визначає «інформаційне забезпечення аналізу» як процес забезпечення інформацією, сукупність форм документів та реалізованих рішень стосовно обсягів розміщення і форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі у процесі її функціонування» [13, С. 115]. Таким чином, існують розбіжності стосовно сутності аналізованого терміну. І.В. Сіменко у своїх дослідженнях доходить аналогічного висновку та пропонує розглядати цю категорію як систему і як процес [8, С. 193]. Отже, під інформаційним забезпеченням діагностики якості організаційних структур управління підприємствами слід розуміти систему даних, відібраних із джерел відповідно до певних критеріїв з метою передачі користувачам інформації про ОСУ для здійснення оцінювання її якості; з другого боку, воно являє собою процес відбору, накопичення, обробки і передачі інформації про ОСУ.

Опанування нами наукових досліджень І.В. Сіменко та О.О. Шубіна [9], дозволили стверджувати, що діагностика є складовою аналізу і відповідно має однакову інформаційну базу, тож будемо ототожнювати ці терміни для цілей визначення проблем інформаційного забезпечення діагностики. Загальні положення менеджменту якості зосереджені на вдосконаленні роботи підприємства та кінцевого результату. Характеристика основних аспектів якості продукції та систем якості відповідно зі стандартами ISO 9000 має починатися зі створення загальної методології, що передбачає реальну оцінку стартових умов, етапи і послідовність робіт

з якості на шляху перебудови всієї корпоративної культури на принципах загального менеджменту якості [16]. Сутність інформаційного забезпечення діагностики полягає в тому, щоб у комплексі з матеріально-технічним, кадровим забезпеченням створити необхідні умови для проведення оцінювання.

Метою інформаційного забезпечення діагностики є забезпечення цілісної та логічно пов'язаної, отриманої на базі глибокого критичного опрацювання, своєчасної, якісної, релевантної, достовірної інформації про об'єкт аналізу. Необхідність діагностики обумовлена необхідністю неперервного формування інформаційних потоків, направлених на прийняття управлінських рішень в умовах невизначеного середовища, визначення конкурентної стратегії розвитку, дослідженню ефективності донесення інформації як можливої конкурентної переваги підприємства під час процесу виробництва, ланцюгів поставок, матеріально-технічного забезпечення, кваліфікованого керівництва персоналом.

Серед завдань інформаційного забезпечення слід виділити такі: усунення дефіциту інформації при плануванні основних економічних маркерів економічної ефективності, пошук необхідних даних про об'єкт аналізу; відбір релевантної інформації із загального масиву даних; оцінка якості отриманої інформації; створення підстав для раціоналізації інформаційних пропозицій, спрощення числових даних; перетворення інформації у традиційний для аналізу спосіб представлення (середні величини, відносні величини), прорахунок можливих ризиків від неякісної системи інформаційного зв'язку.

Глибина і результативність економічної діагностики залежить від обсягу, своєчасності та якості використовуваної інформації. З її допомогою повинна посилюватися ділова репутація і розроблятися низка заходів щодо зміцнення конкурентних переваг за основними напрямками бізнес-процесів. Інформація – це впорядковані повідомлення про кількісний та якісний стан речей чи явищ, сукупність даних і знань про них. Вона може бути виражена за допомогою цифр, букв та інших символів. У економіці інформація відображає процеси і явища господарської діяльності людей, закономірності функціонування ринку і його складових елементів тощо.

Для одержання, опрацювання, збереження і використання інформації витрачаються праця й матеріальні ресурси. Тому інформація містить крім споживчої, ще й вартість, яка повинна відшкодовуватися сторонніми її користувачами.

На цьому етапі варто з'ясувати основні вимоги, які ставляться до інформації. Вона повинна бути повною і різнобічною, своєчасною і доброякісною. Проте не завжди можна одержати все необхідне для виконання аналітичних досліджень. І якщо діагностика все ж проводиться в умовах певного браку даних, це не може зашкодити якості роботи і висновків. Проблеми з інформацією виникають не лише у разі її відсутності, переключень, а й у зв'язку з обмеженнями стосовно порядку її використання, впровадження різного роду комерційних та інших таємниць.

Формування системи інформаційного забезпечення регулювання результатів діяльності підприємства являє собою цілеспрямований підбір відповідних інформа-

тивних показників для аналізу, планування та прийняття стратегічних і оперативних управлінських рішень.

Ця система є частиною загальної системи інформаційного забезпечення управління підприємством, а тому підходить до її формування і забезпечення дієвості багато в чому схожі з відповідними підходами до зазначеної загальної системи взагалі й до системи управління прибутком зокрема.

Сутність і приклади використання показників результативності діяльності підприємства відповідним чином співвідносяться із показниками, що входять до загальної системи інформаційного забезпечення управління підприємством та класифікуються за певними ознаками. Система інформаційного забезпечення регулювання результатів діяльності підприємства розглядається нами у тісному зв'язку із застосуванням міжнародних стандартів у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в Україні.

Інформація в діагностиці у системі управління підприємством відіграє особливо важливу роль. Адже від правдивості даних, які використовуються в аналізі, залежить реалістичність його результатів; повноти – комплексності досліджень; якості – цінності аналітичних висновків тощо. Інформація, слугуючи основою діагностики, в кінцевому підсумку справляє вагомий вплив на вчасність, виваженість та ефективність управлінських рішень, які приймаються за результатами такої діагностики.

Оскільки управлінські рішення можуть бути різноманітнішими, то у процесі діагностики вивчають великий спектр питань, які стосуються фінансового стану підприємства, умов і результатів його діяльності. Це обумовлює необхідність формування розгалуженої інформаційної бази діагностики.

Інформаційна база економічного діагностування – сукупність інформації внутрішнього і зовнішнього характеру стосовно результатів і перспектив діяльності підприємства. Можливість формування та якісні ознаки інформаційної бази дослідження є вагомими чинниками, оскільки доступ до певних джерел інформації обумовлює повноту і достовірність інформації, вибір методів дослідження, коректність.

Аналіз і діагностика фінансово-господарської діяльності підприємства вимагають відповідної підготовки й обробки вихідних даних, що класифікуються в такий спосіб:

1. Загальні відомості про підприємство.

2. Інформація про систему управління діяльністю підприємства, що включає дані:

а) про вид (лінійна, функціональна, лінійно-функціональна, штабна, дивізійна, матрична) і структуру управлінської системи (структурні організаційні схеми, штатні розклади);

б) про процеси управління (комплекти положень про відділи, служби, посадові інструкції, функціональні таблиці, регламентація прав, розпорядок робочого дня, графіки проведення нарад, технологічні карти масових адміністративних і інженерних процедур, системи оцінки якості роботи і контролю виконання, проекти поліпшення умов праці інженерно-технічних робітників і службовців, системи обробки зовнішнього і внутрішнього документообігу, підготовки розпорядничої документації, розмноження, доставки і збереження

документації, секретарського обслуговування і т.д.);

в) про оргтехніку (системи внутрішнього зв'язку і сигналізації, механізованого табельного обліку, диспетчеризації, механізації розрахунково-обчислювальних, креслярсько-графічних робіт, планування службових приміщень і робочих місць, меблі й устаткування службових приміщень).

3. Спеціальні дані про технологію виробничого процесу й основних виробничих результатів: поставлені, сформовані керівництвом плани і програми; первинні документи (наряди, накладні, забірні карти, інвентаризаційні відомості, штатні розклади, особові рахунки, табелі виходу на роботу); креслярсько-графічна, проектно-кошторисна, технологічна документація.

4. Інформація про економічну діяльність підприємства.

5. Дані про фінансові результати. Дуже важливий етап нагромадження систематизованої інформації про фінансові результати. Зміст цього етапу полягає в тому, що цінність окремо узятим фінансовим показником зростає в міру нагромадження інших. Скажемо, інформативність показника, що характеризує обсяг реалізації за квартал, підвищується, якщо існує вибірка подібних показників за останні два роки – тоді на основі існуючої динаміки можна будувати прогнози.

6. Інформація про трудові ресурси і соціальний розвиток підприємства.

7. Дані про загальну ефективність діяльності підприємства (матеріали спеціальних досліджень, результати аналізу резервів підвищення ефективності; результати техніко-економічних розрахунків; дані науково-дослідних установ; матеріали узагальнення передового досвіду, нормативи, типові розробки, міжгалузеві і галузеві методичні рекомендації, стандарти, технічна документація; матеріали зовнішнього відомчого, позавідомчого (державні органи, наукові установи, аудит) і суспільного контролю.

У ході економічного діагностування аналітикові доводиться мати справу як із досить великими за обсягом інформаційними масивами, так і з обмеженою, неповною інформацією.

Показники інформаційного забезпечення управління підприємством формуються за рахунок зовнішніх та внутрішніх джерел інформації. Внутрішні, у свою чергу, поділяються на облікові і позаоблікові джерела. Розглянемо види внутрішніх облікових джерел інформації.

Основними джерелами інформації для проведення діагностики в системі управління підприємством є:

1. *Фінансова звітність підприємства.* Вона відіграє виключну роль у фінансовій діагностиці, адже саме за інформацією фінансової звітності обчислюється понад 4/5 фінансових індикаторів і коефіцієнтів. З цих причин фінансову діагностику часто називають "аналізом фінансової звітності".

2. *Інформація бухгалтерського обліку.* Обчислення окремих показників і коефіцієнтів вимагає уточнення складу тих чи інших статей звітності, що й обумовлює потребу у користуванні інформацією обліку. Наприклад, при оцінюванні складу і руху дебіторської і кредиторської заборгованості, запасів тощо.

3. *Нормативна інформація.* Формування аналітичних висновків на підставі обчислених коефіцієнтів можливе лише тоді, коли відомі індикатори, з яким їх можна порівнювати. У якості таких індикаторів у діагностиці

застосовують спеціальні нормативи показників.

4. *Планова інформація.* Використання планованих даних уможлиблює оцінювання досяжності стратегічних орієнтирів діяльності й слугує основою оптимізації управління у перспективі.

5. *Інформація технічного, технологічного, виробничого, комерційного характеру.* Дає можливість врахувати у процесі діагностики особливості діяльності досліджуваного підприємства.

6. *Статистична інформація.* Допомагає оцінити фінансово-економічний стан і результати діяльності підприємства порівняно з іншими суб'єктами господарювання, середніми показниками по галузі, ринку тощо.

7. *Експертна інформація.* Забезпечує об'єктивність результатів діагностики, допомагає зробити аналітичні висновки й обґрунтувати управлінські рішення в умовах обмеженості інформації з інших джерел.

8. *Інформація преси, інформаційних, аналітичних агентств й інших установ і організацій.* Сприяє оцінюванню підприємства з урахуванням загальних тенденцій в економіці, становища на товарних і фінансових ринках, політичних, економічних, соціальних, екологічних подій у суспільстві тощо.

До інформації з будь-яких джерел, яка використовується у процесі здійснення діагностики, висувають такі **основні вимоги**:

- корисність і значимість – інформація має відповідати потребам користувачів для прийняття управлінських рішень, давати змогу повноцінно вивчити досліджувані явища;
- повнота – здатність інформації забезпечити комплексність діагностики та бути достатньою для прийняття певних управлінських рішень;
- достовірність – інформація має адекватно відображати процеси, що відбуваються на підприємстві, бути нейтральною стосовно аналітика і користувача результатів аналізу;
- своєчасність – терміни надходження інформації мають забезпечувати своєчасність прийняття управлінських рішень за результатами діагностики;
- зрозумілість – визначається простотою побудови інформаційної бази, її відповідністю визначеним стандартам;
- співставність – одиниці виміру інформації мають давати змогу порівнювати основні параметри господарської діяльності та фінансово-економічного стану підприємства у різні періоди тощо.

Поряд з вимогами до інформації, що використовується у процесі діагностики, висувають три основних обмеження:

1. Оптимальне співвідношення вигод і витрат. Здійс-

нення поглиблених досліджень часто потребує широкого спектру даних. Їх збір, накопичення та первинна обробка призводять до фінансових, трудових витрат, а також витрат часу. Оптимізація співвідношення зиску і витрат передбачає, що ефект від прийняття управлінських рішень має значно перевищувати витрати на збирання й обробку інформації. Адже в іншому випадку втрачається сенс аналітичних досліджень.

2. Принцип обережності (консерватизму). У процесі накопичення інформації можуть використовуватися різні методи і підходи до оцінювання активів підприємства, його боргових зобов'язань, очікуваних прибутків і витрат. Згідно принципу консерватизму при оцінюванні активів і очікуваних прибутків підприємства краще недооцінити їх, ніж переоцінити. Водночас краще переоцінити зобов'язання та ймовірні втрати підприємства, ніж недооцінити їх. Щоправда недоречно допускати і значних викривлень у такому підході до оцінювання.

3. Конфіденційність інформації. Це обмеження передбачає, що у процесі діагностики не повинна розголошуватися інформація, яка може нанести збитки підприємству або погіршити його конкурентні позиції на ринку.

Яка саме інформація використовуватиметься у процесі діагностики, які вимоги будуть висуватися до неї більшою мірою, наскільки застосовуватимуться обмеження до інформаційного забезпечення залежить від цілей здійснення діагностики, потреб користувачів у прийнятті виважених і ефективних управлінських рішень.

Успішне діагностичне дослідження ґрунтується на швидкому доступі до інформації стосовно характеру і обсягу допомоги, яку консультант має надати клієнтові. Ця інформація повинна бути вибірковою.

У діагностиці соціально-економічної системи виділяють такі напрямки:

- вивчення соціально-економічної системи як об'єкта діагностики;
- побудова та дослідження відповідних моделей соціально-економічної системи;
- дослідження діагностичних систем та їх взаємозв'язок з об'єктами діагностики.

Проводити діагностику підприємства рекомендовано поетапно. Перш за все, необхідно зібрати інформаційну базу для аналізу, наступним кроком обрати методи діагностики, які доцільно застосувати до конкретного підприємства. І як результат необхідно систематизувати отримані результати та розробити комплекс дієвих рекомендацій стосовно підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Рис. 1. Джерела інформації для попередньої діагностики проблеми клієнта

Таблиця 1

Внутрішні та зовнішні джерела інформації

Внутрішні джерела	Дані	Зовнішні джерела	Дані
Корпоративне планування	Цілі корпорації Розширення планів	Галузевий звіт	Дані по підприємству і їхній аналіз Звіт промисловості
Маркетинг	Статистика продажів Рахунки-фактури й інструкції Типи нових продуктів або послуг Купівельні відгуки про існуючі продукти Планування і компанія з просування Вимоги до продукту і вплив продажів на випуск продукції	Державні нормативно-правові акти, статистичні дані та висновки	Порівняння статистичних даних підприємства Економічні/фінансові дані
Дослідження і розвиток	Графіки розвитку нового продукту	Розподіл	Стан ринку Аналіз покупця
Проектно-конструкторські роботи	Графік конструювання продукції	Покупці	Профільні дані Продажі
Обробка даних	Системи для організації документації і звітність про поточні результати	Системи накопичення первинних даних	Продукт, ринок, новини й аналіз виробництва Економічні прогнози
Виробництво	Стан оборотних фондів	Конкуренція	Продукти і їх опис
Персонал	Кваліфікація Заробітна плата		

На нашу думку, проводити діагностику бізнес-системи доцільно за допомогою сторонніх експертів з наступних причин:

- це унеможливило вірогідність замовчування управлінської проблеми;
- відсутність професійних діагностичних навичок та мотивації у менеджменту підприємства;
- неефективний моніторинг об'єкта управління власником бізнесу.

Задля інформаційного забезпечення діагностики якості ОСУ необхідно виокремити із загального масиву даних тільки релевантну інформацію, щоб уникнути втрат від значного обсягу зайвих даних. Різні науковці дають різні класифікації інформації. Зокрема І. Нетреба [14] виокремлює такі класифікаційні ознаки і види економічної інформації: функціональна спрямованість: планова, облікова, контрольна, координаційна, маркетингова; сфера використання: науково-технічна, статистична, облікова; рівень управління: стратегічна, управлінська, оперативна; рівень систематизації: систематизована, несистематизована. Вважаємо, що серед інформації з позиції функціональної спрямованості варто виділити ще організаційно-розпорядчу. На наш погляд, стосовно діагностики якості ОСУ доцільно виокремити такі види і джерела інформації (табл. 2).

Отже, інформаційне забезпечення діагностики якості ОСУ залежить від організаційного, соціо – психологічного, етичного та методичного рівня.

Серед проблем організаційного характеру можна виокремити:

- відсутність повної обліково-аналітичної інформації про комерційну діяльність, наявність «тіньових» схем, приховування необхідної інформації під видом комерційної таємниці;
- відсутність кодексу корпоративної культури, прозорості і зрозумілої місії і стратегії розвитку підприємства;
- неефективний та не повністю легально оформлений персонал згідно штатного розкладу, відсутність сучасних посадових інструкцій, які повинні відображати повний спектр прав і обов'язків штатної одиниці;
- неефективність інформаційних комунікацій як зовні та і в середині підприємства.

Можна визначити наступні проблеми інформаційного забезпечення діагностики якості соціо-психологічного і етичного характеру:

- схильність до конфліктів у певних підрозділах, проблеми у «зворотному зв'язку», незадоволення системою мотивації, негативна оцінка підлеглими дій керівництва у ході опитувань;
- відсутність надійних орієнтирів та базових установок поведінки працівників, які досягаються певними традиціями та корпоративним духом організації, не здатність окремих працівників адекватно сприймати інноваційну діяльність.

Відсутність дієвих механізмів диктує певні орієнтири поведінки та шляхи розв'язання означених вище проблем інформаційного забезпечення.

Таблиця 2

Інформаційне забезпечення діагностики якості ОСУ		
Вид інформації	Джерело	Характер даних
Організаційно розпорядча	установчі документи, стандарти корпоративної культури	для виявлення ступеня відповідальності та морально-етичних норм менеджерами та їх відповідності місії організації, аналіз господарських і фінансових ситуацій щодо їх відповідності статутній діяльності, вимогам чинного законодавства, доцільності та ефективності, цінностей, правил, норм поведінки, традицій і моделей господарювання
	штатний розклад	для виявлення відповідності організаційної структури управління потребам підприємства, зміцнення фінансової дисципліни, розмежування завдань і компетенцій, відстеження неефективних посад, створення команди однодумців
	посадові інструкції персоналу	для діагностики координації діяльності та уникнення дублювання функцій посадовими особами, ступеню відповідності дій працівника в межах посадової інструкції, виявлення характеру функціональних зв'язків між персоналом
	графіки документообігу	удосконалення внутрішніх комунікацій та інформаційних потоків
	накази, розпорядження	виявлення мотивів руху персоналу, що складає ОСУ; визначення додаткових обов'язків, формування стратегії з формування, розподілу та використання фінансових ресурсів
Планова	стратегічні плани, річний бюджет	формування інформації для зовнішніх користувачів для коригування стратегії розвитку
	оперативні плани, місячні бюджети	для аналізу ступеню виконання оперативних планів підприємства
Облікова	фінансова, податкова, статистична і управлінська звітність	обліково-аналітичні дані про результати діяльності підприємства, заборгованості, активи та пасиви, штрафні санкції, розподіл прибутку на інноваційні цілі, стимулювання інноваційних проектів
Контрольна	акти ревізій, аудиторські висновки, протоколи зборів колективу	Отримана під час контролю інформація є підґрунтям у формуванні бази даних про безгосподарність, порушень законодавства, зловживання посадовцями своїм службовим становищем та є підставою для прийняття коригуючих рішень
Дослідна	аналіз елементів інфраструктури інноваційної діяльності	виявлення недоліків та позитивних явищ у діяльності підприємств ОСУ зсередини, стимулів трансферу технологій, мобілізація резервів та мотивація персоналу, заохочення новаторів-активаторів інноваційного потенціалу

Рис. 2. Шляхи усунення проблем інформаційного забезпечення діагностики якості організаційних структур управління

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження можна стверджувати, що інформаційний потенціал відіграє ключову роль у процесі формування стратегії розвитку підприємства, а саме:

- інформаційне забезпечення діагностики якості організаційних структур управління підприємствами є процесом безперервного пошуку, накопичення, обробки і передачі інформації про організаційні структури управління та системою даних задля передачі

користувачам інформації стосовно здійснення оцінювання її якості;

- коло інформації, що містить інформаційне забезпечення діагностики якості організаційних структур управління і складається з організаційно-розпорядчої, планової, облікової, контрольної, дослідної частин, які дають змогу проводити діагностику ОСУ;

- у сфері інформаційного забезпечення аналізу ОСУ існує чимало проблем, що зазвичай мають організаційний, методичний, соціопсихологічний та етичний характер, а саме відсутність свідомості і самоорганізації, почуття власності та приналежності до досягнень та результатів діяльності, бажання високої самореалізації.

- для успішного подолання досліджених проблем потрібно вжити низку запропонованих нами заходів, зокрема за допомогою корпоративної культури виховати у працівників почуття співучасті у бізнес-процесах, розробити відповідне інформаційно-комунікаційне програмне забезпечення, яке сьогодні є основою інноваційного зростання. Досвід успішних підприємств свідчить, що інформаційне забезпечення діагностики якості є головним джерелом аналітичних даних для проведення оцінювання, тому актуальним питанням залишається розробка інформаційних технологій, зокрема методики діагностики якості організаційних структур управління.

Список використаних джерел

1. Кнорринг И.В. Теория, практика и искусство управления. М.: Порма-Инфра-М, 1999. 113 с.
2. Ryan B. *Strategic Accounting for Management*. UK, Gloucestershire: published by Cengage Learning, 1995. 384 p.
3. Кузьмін О.Є., Адамів М.Є. Інформаційне забезпечення антиципативного управління підприємствами // *Регіональна економіка*. 2012. № 1. С. 81-90.
4. Ковальчук О., Замлинський В. Діагностика підприємства як напрямок організаційного консалтингу у виявленні конкурентних переваг // *ТОВ "ВІПО"*. 2018. URL: http://maga.zine.faa.org.ua/images/stories/zb_conference/zb_conf_2018-10-05.pdf
5. Бутко М.П., Волот О.І. Моделювання інформаційного забезпечення в процесі прийняття управлінського рішення. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 10(125). С. 3-7.
6. Захарчин Г.М. Інформаційне забезпечення процесу формування організаційної культури на підприємстві // *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 10(100). С. 212-219.
7. Петренко С.М. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю господарських систем: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. 290 с.
8. Сіменко І.В. Якість систем управління підприємствами: методологія, організація, практика: монографія. Донецьк: ДонНУЕТ, 2009. 394 с.
9. Шубін О.О., Сіменко І.В. Компаративний аналіз когнітивного наповнення термінів "економічна діагностика" та "економічний аналіз" // *Вісник ДонНУЕТ. Серія: Економічні науки*. 2010. № 4(48). С. 315-323.
10. Мельник В.М. Основи економічного аналізу. К.: Кондор, 2003. 128 с.
11. Чебан Т.М., Калінська Т.А., Дмитрієнко І.О. Теорія економічного аналізу. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 214 с.
12. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Тернопіль: Економічна думка, 2004. 416 с.
13. Перепелиця М.М. Деякі теоретичні аспекти інформаційного забезпечення // *Вісник Університету внутрішніх справ*. 2003. № 1. С. 37-45.
14. Нетреба І. Інформаційне забезпечення як фактор ефективної взаємодії суб'єкта та об'єкта в системі управління підприємством // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2009. № 107-108. С. 100-103.
15. Добрянська Н.А., Філіппова С.В. Історія економічних вчень. 2018. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/7302>
16. Панченко М.О. Менеджмент якості як основа для досягнення стратегічних переваг підприємства. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/7574/1/17-18.pdf>

References

1. Knorring I.V. *Theory, Practice and the Art of Management*. Moscow: Porma-Infra-M, 1999. 113 p. (in Russian)
2. Ryan B. *Strategic Accounting for Management*. UK, Gloucestershire: published by Cengage Learning, 1995. 384 p.
3. Kuzmin O.E., Adamiv M.E. Information provision of antiscipatic management of enterprises // *Regional economics*. 2012. № 1. pp. 81-90. (in Ukrainian)
4. Kovalchuk O., Zamlinskyi V. Diagnostics of the enterprise as a direction of organizational consulting in identifying competitive advantages // *TOV "VIPO"*. 2018. URL: http://maga.zine.faa.org.ua/images/stories/zb_conference/zb_conf_2018-10-05.pdf (in Ukrainian)
5. Butko M.P., Volot O.I. Modeling of information provision in the process of making a managerial decision // *Formation of market relations in Ukraine*. 2011. № 10 (125). pp. 3-7. (in Ukrainian)
6. Zakharchin H.M. Information provision of the process of formation of organizational culture in the enterprise. *Current problems of the economy*. 2009. № 10 (100). pp. 212-219. (in Ukrainian)
7. Petrenko S.M. Information support of internal control of economic systems: monograph. Donetsk: DonNUET, 2007. 290 p. (in Ukrainian)
8. Symenko I.V. *Quality of enterprise management systems: methodology, organization, practice: monograph*. Donetsk: DonNUET, 2009. 394 p. (in Ukrainian)
9. Shubin O.O., Symenko I.V. A comparative analysis of the cognitive filling of the terms "economic diagnostics" and "economic analysis" // *Herald of DonNUET. Series: Economic Sciences*. 2010. № 4 (48). pp. 315-323. (in Ukrainian)
10. Melnik V.M. *Fundamentals of Economic Analysis*. Kyiv: Condor, 2003. 128 p. (in Ukrainian)
11. Cheban T.M., Kalinska T.A., Dmitriyenko I.O. *Theory of Economic Analysis*. Kyiv: Center for Educational Literature, 2003. 214 p. (in Ukrainian)
12. Popovych P.Ya. *Economic analysis of the subjects of management: the textbook*. Ternopil: Economic Thought, 2004. 416 pp. (in Ukrainian)
13. Perepelitsa M.M. Some Theoretical Aspects of Information Support // *Herald of the University of Internal Affairs*. 2003. № 1. pp. 37-45. (in Ukrainian)
14. Netreba I. Information provision as a factor of effective interaction of the subject and object in the enterprise management system // *Herald of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*. 2009. № 107-108. pp. 100-103. (in Ukrainian)
15. Dobryanska N.A., Filippova S.V. *History of Economic Studies*. 2018. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/7302> (in Ukrainian)
16. Panchenko M.O. *Quality management as a basis for achieving the strategic benefits of the enterprise*. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/7574/1/17-18.pdf> (in Ukrainian)

ТКАЧЕНКО

Сергій Анатолійович
nukoblikaudit@inbox.ruд.е.н., доцент, в.о. ректора
Вищого навчального закладу
«Міжнародний технологічний
університет «Миколаївська
політехніка»

УДК 657

МЕТОДОЛОГІЧНО-
ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ
ПІДСИСТЕМИ ІНТЕГРОВАНОГО
ЕКОНОМІКО-АНАЛІТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВИКОНАННІ
ВИРОБНИЧО-ЗБУТОВОЇ
СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВMETHODOLOGICAL AND
INFORMATION MECHANISM OF
INTEGRATED ECONOMIC AND
ANALYTICAL SUPPORT
SUBSYSTEM BY THE
PERFORMANCE OF
COMMERCIAL AND
PRODUCTION STRATEGIES OF
INDUSTRIAL ENTERPRISES
(PRODUCTIVE UNIONS)

ПОТИШНЯК

Олена Миколаївна

д.е.н., доцент, професор кафедри,
Харківський національний технічний
університет сільськогосподарства
ім. Петра Василенка

У статті аргументовано, маркетологам промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань у подальшій своїй діяльності потрібним виступає прийняття до уваги відзначених нами зауважень. Обґрунтовано, їх усвідомлення та упровадження відповідних заходів у практику діяльності промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань надасть можливість працівникам маркетингових відділів (служб дослідження ринку) істинно аналізувати й оцінювати економічну ефективність комерційно-виробничої стратегії суб'єктів виробничого господарювання за сучасних ринкових умов і як наслідок приймати більш раціональні та зважені управлінські рішення, орієнтовані на отримання змістовних конкурентних переваг перед опонентами(суперниками) тощо.

* * *

В статье аргументировано, маркетологам промышленных предприятий, научно-производственных объединений в дальнейшей своей деятельности необходимо принятие во внимание отмеченных нами замечаний. Обосновано, их осознание и внедрение соответствующих мероприятий в практику деятельности предприятий промышленности и научно-производственных объединений позволит работникам служб исследования рынка анализировать и ёмко оценивать эффективность коммерческо-производственной стратегии субъектов производственного хозяйства в современных рыночных условиях и как следствие принимать рациональные и взвешенные управленческие решения, ориентированные на получение всецело конкурентных преимуществ перед оппонентами, др.

* * *

In the current conditions of global integration processes as the globalization of the global product market and the aggravation of competitive relations between producers are no longer the volume of the production process, determine the size of possible sales, and vice versa, the probable size of revenue from sales, marketing costs and a mass of net profit are the main factors in the development of production-utility program by manufacturers. Entrepreneurs must produce only such finished products and to the extent that their qualitative characteristics and technical parameters, price and other factors of influence can satisfy the growing needs of consumers and can be reliable and cost-effective on the market. Net income from sales of products, marketing costs, cost of sales and the size of marketing profits directly affect the economic efficiency of marketing strategy of industrial enterprises and research and production associations. Therefore, integrated economic analysis and evaluation of indicators, criteria for assessing the quality of production and sales activity has become determinative in these times. Although, the issue of conducting economic analysis, evaluating the marketing activities of industrial enterprises and scientific and production associations paid considerable attention in the works, yet the outstanding problem in the possibility of the formation and provision of information by methodological and information tools of the integrated economic analysis function for a comprehensive assessment of the economic the efficiency of the commercial and industrial strategy of the industrial enterprise and the research and production association and as a result of the adoption of the appropriate management ing solutions services market research. In this regard, the purpose of this publication is to identify possible directions of development in addressing the above mentioned issues, which requires an immediate solution to the current conditions for the integration of the country's national economic system into the world of production and economic space. The marketers scientific production associations and industry to further their activities would need to take into account the observations noted by us. Their understanding and implementation of appropriate measures in the practice of industrial and scientific-production associations will enable employees of marketing departments to reliably assess the economic efficiency of production and marketing strategies business production management for current market conditions and consequently make more rational and informed management decisions targeted for effective competitive advantage over rivals.

Ключові слова: відділ дослідження ринку, виробничо-збутова політика, економіко-аналітичне забезпечення, економічний аналіз, інтегрований, критерій, маркетинг, об'єднання, оцінка, підприємство, показник і тотієнт.

Ключевые слова: интегрированный, коммерческо-производственная стратегия, коэффициент, критерий, маркетинг, отдел исследования рынка, оценка, цель, экономико-аналитическое обеспечение и экономический анализ.

Keywords: market research department, production and sales policy, economic and analytical support, economic analysis, integrated, criterion, marketing, association, estimation, enterprise, subsystem, indicator, function, goal

ВСТУП

У сучасних умовах світових інтеграційних процесів (процедур) у міру перенасичення глобального ринку продукцією й загострення конкурентних відносин між виробниками вже не обсяги процесу виробництва встановлюють величину можливих продаж, а навпаки, імовірний розмір доходів (виручки) від реалізації, маркетингових витрат та маса чистого прибутку виступають основними чинниками при розробленні виробничо-господарської програми фірмами-продуцентами. Суб'єкти підприємницької діяльності повинні виробляти тільки таку готову продукцію і у такому обсязі, яка здатна своїми якісними характеристиками та технічними параметрами, ціновими й іншими факторами впливу задовольнити зростаючі потреби споживачів та може бути достовірно й рентабельно реалізована на ринку.

Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), маркетингові витрати, собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) і величина маркетингового прибутку безпосередньо впливають на економічну ефективність маркетингової (комерційно-виробничої) стратегії промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань. Тому, інтегрований економічний аналіз і оцінка показників, критеріїв оцінки якості виробничо-збутової діяльності набув визначального статусу за цих часів.

І хоч питанням проведення економічного аналізу, оцінки маркетингової діяльності промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань приділено досить значну увагу у працях авторів [1-17] та інших, все ж залишається невирішеною проблема у можливості формування й надання інформації (даних) методологічно-інформаційним інструментарієм функції (підсистеми) інтегрованого економічного аналізу для комплексної оцінки економічної ефективності комерційно-виробничої стратегії промислового підприємства та науково-виробничого об'єднання і як наслідок прийняття відповідних керуючих рішень службами дослідження ринку (маркетингу).

МЕТА РОБОТИ

У зв'язку із цим, метою даної публікації виступає визначення можливих напрямів розвитку стосовно вирішення вище згаданої проблематики, яка потребує негайного врегулювання за сучасних умов інтеграції національної економічної системи країни у Світовий виробничо-господарський простір.

Для досягнення установленної мети, потрібним виступає вирішення наступних ключових завдань: дослідити особливості та визначити роль методологічно-інформаційного інструментарію функції інтегрованого економічного аналізу й оцінки у здійсненні маркетингової діяльності промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань; виявити недоліки методологічно-інформаційного інструментарію підсистеми інтегрованого економічного аналізу та оцінки у здійсненні комерційно-виробничої діяльності фірм-продуцентів; навести можливі напрямки розвитку стосовно удосконалення методологічно-інформаційного інструментарію функції систематичного економічного аналізу і

оцінки у здійсненні виробничо-збутової діяльності суб'єктами виробничо-господарської діяльності тощо.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною базою статті виступає діалектичний метод, основні положення економічного аналізу, маркетингу, системи управління стратегією підприємств. У процесі дослідження знаходили використання наукові методи: *абстрактно-логічний* (для теоретичного узагальнення та формулювання висновків); *монографічний* (при дослідженні теоретичних і практичних особливостей економічного аналізу, маркетингу у системі керування стратегією підприємств); *економіко-статистичний*, *розрахунково-конструктивний*, *порівняльний* (при оцінці стану економічного аналізу, маркетингу у системі регулювання стратегією підприємств та об'єднань).

РЕЗУЛЬТАТИ

Маркетологи промислових підприємств і науково-виробничих об'єднань на основі отриманої інформації від аналітичних та обліково-економічних відділів й самостійно сформованих даних так званого управлінського обліку проводять інтегрований економічний аналіз виробничо-збутової діяльності із метою отримання комплексної оцінки економічної ефективності підсистеми (функції) маркетингу суб'єктів виробничо-підприємницької діяльності.

Так, початковими даними виступають методологічно-інформаційний інструментарій бухгалтерського та управлінського обліку у здійсненні маркетингової діяльності промислових підприємств й виробничих об'єднань.

А джерелами інформації для проведення інтегрованого економічного аналізу комплексної оцінки економічної ефективності комерційно-виробничої стратегії промислового підприємства і науково-виробничого об'єднання виступають дані: планів маркетингових служб; первинних бухгалтерських документів; журналів № 5 та № 6, оборотно-сальдових відомостей, відповідних аркушів головної книги, бухгалтерської фінансової звітності; інформаційно-аналітичні реєстри (відомості) управлінського (внутрішньогосподарського) обліку (звіт про оцінку валового доходу; звіт про розрахунок транспортних витрат на доставку готової продукції; звіт про прибутки (збитки); звіт про обсяги продаж; звіт про витрати обертання; звіт про рентабельність (вигідність, прибутковість); звіт про структуру бізнесу).

На основі представлених даних бухгалтерськими службами і самостійно сформованої інформації маркетологи визначають перелік найбільш вагомих показників та критеріїв оцінки якості, які здатні, на їх погляд, комплексно охарактеризувати економічну ефективність (дієвість) комерційно-виробничої діяльності промислових підприємств і виробничих об'єднань. До них можливо віднести наступні: продажі; валовий прибуток; рівень збутових та адміністративних витрат; рентабельність продаж; оборотність дебіторської заборгованості; валовий грошовий потік – капітальні витрати; дебіторська заборгованість понад 60 днів; чистий грошовий потік; собівартість реалізованої продукції; собівартість продукції, списаної у брак; відсоток браку; план продажу у шт.; факт продажу у шт.;

відсоток виконання у шт.; план продаж у грн.; відсоток виконання плану у грн.; обсяг складських запасів на початок місяця, грн.; оборотність складських запасів, дні; тощо.

Вищезазначені показники, критерії оцінки якості знаходять узагальнення у зведених інформаційно-аналітичних таблицях, у яких дані приводяться як за звітний період так і за обраний для порівняння й визначаються відхилення.

Наведені інформаційні дані у зведених інформаційно-аналітичних таблицях являють собою основу для проведення працівниками відділу дослідження ринку (маркетингу) інтегрованого економічного аналізу й оцінки економічної ефективності управління маркетинговою (комерційно-виробничою) діяльністю промислових підприємств та виробничих об'єднань.

Однак, потрібно відзначити, що хоча даний методологічно-інформаційний інструментарій підсистеми інтегрованого економічного аналізу та оцінки і надає інформацію про розрізнені маркетингові показники й критерії якості та визначає вплив різноманітних факторів на них, отримати дані, які б надавали можливість комплексно оцінити економічну ефективність (дієвість) комерційно-виробничої стратегії фірм-продуцентів промислових видів готової продукції практично неможливо. Це пояснюється тим, що у розробленій на цей час промисловими підприємствами і науково-виробничими об'єднаннями підсистеми інтегрованого економічного аналізу та оцінки їх виробничо-збутової діяльності повністю відсутня послідовність взаємозв'язків між встановленими цілями (як генеральними так і проміжними результуючими), потрібним інструментарієм функцій маркетингу для їх досягнення та показниками і критеріями якості, які б надавали можливість комплексно оцінювати ефективність комерційно-виробничої стратегії.

ВИСНОВКИ

На останок потрібно відзначити, що маркетингологам науково-виробничих об'єднань та промислових підприємств у подальшій своїй діяльності потрібно було б прийняти до уваги відзначені нами зауваження. Їх усвідомлення і впровадження відповідних заходів у практику діяльності промислових підприємств та науково-виробничих об'єднань надасть можливість працівникам маркетингових відділів (служб дослідження ринку) достовірно оцінювати економічну ефективність виробничо-збутової стратегії суб'єктів виробничого господарювання за сучасних ринкових умов і, як наслідок, приймати більш раціональні та зважені управлінські рішення, орієнтовані на отримання дієвих конкурентних переваг перед опонентами (суперниками).

Список використаних джерел

1. Алябьева М.В. Экономический и маркетинговый анализ в системе обеспечения экономической безопасности предприятия и его совершенствование. Москва, 2017. 153 с.
2. Аникеева Н.В. Маркетинговый анализ. Волгоград, 2017. 52 с.
3. Бачурин А.А. Анализ производственно-хозяйственной деятельности автотранспортных организаций. Москва, 2004. 320 с.
4. Березин И. Маркетинговый анализ. Москва, 2004. 352 с.
5. Болюх М.А., Бурчевский В.З., Горбатов М.И. Эконо-

мичный анализ. Київ, 2003. 556 с.

6. Головки Т.В., Сагова С.В. Стратегічний аналіз. Київ, 2002. 198 с.

7. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз. Київ, 2006. 404 с.

8. Егоров А.Ю. Комплексный анализ в системе маркетинговой деятельности. Москва, 1994. 256 с.

9. Івахненко В.М., Горбатов М.І. Курс економічного аналізу. Київ, 2006. 302 с.

10. Комлев Е.Б. Маркетинговые стратегии и маркетинговый анализ в управлении проектами. Москва, 2016. 197 с.

11. Кредисов А.І. Маркетинг. Київ, 1995. 399 с.

12. Павленко А.Ф., Чумаченко Н.Г. Трансформация курса «Экономический анализ деятельности предприятий». Киев, 2001. 88 с.

13. Пешикова Е.П. Маркетинговый анализ в деятельности фирмы. Москва, 1997. 80 с.

14. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ, 2005. 662 с.

15. Симионова Н.Е. Методы анализа рынка. Москва, 2000. 128 с.

16. Трефилова И.Н. Маркетинговые модели поддержки инновационной активности компаний в сетях ценности: диссертация ... доктора экономических наук: 08.00.05. Санкт-Петербург, 2018. 317 с.

17. Черненко А.Ф. Маркетинговый анализ в сфере международных грузоперевозок. Челябинск, 2016. 132 с.

References

1. Alyayeva M.V. Economic and market analysis in the system of economic security of the enterprise and its improvement. Moscow, 2017. 153 p. (in Russian).
2. Anikeeva N.V. Marketing analysis. Volgograd, 2017. 52 p. (in Russian).
3. Bachurin A.A. Analysis of the production and economic activities of road transport organizations. Moscow, 2004. 320 p. (in Russian).
4. Berezin I. Marketing analysis. Moscow, 2004. 352 p. (in Russian).
5. Bolyuh M.A., Burchevskiy V.Z., Horbatok M.I. Economic analysis. Kyiv, 2003. 556 p. (in Ukrainian).
6. Holovko T.V., Sagova S. V. Strategic analysis. Kyiv, 2002. 198 p. (in Ukrainian).
7. Hordiyenko P.L. Strategic analysis. Kyiv, 2006. 404 p. (in Ukrainian).
8. Yehorov A.Yu. Comprehensive analysis in the system of marketing activities. Moscow, 1994. 256 p. (in Russian).
9. Ivahnenko V.M., Horbatok M.I. The course of economic analysis. Kyiv, 2006. 302 p. (in Ukrainian).
10. Komlev E.B. Marketing strategies and marketing analysis in project management. Moscow, 2016. 197 p. (in Russian).
11. Kredysov A.I. Marketing. Kyiv, 1995. 399 p. (in Ukrainian).
12. Pavlenko A.F., Chumachenko N.H. Transformation of the course "Economic analysis of enterprises". Kyiv, 2001. 88 p. (in Russian).
13. Peshkova E.P. Marketing analysis in the activities of the company. Moscow, 1997. 80 p. (in Russian).
14. Savytska H.V. Economic analysis of enterprise activity. Kyiv, 2005. 662 p. (in Ukrainian).
15. Simionova N.E. Market analysis methods. Moscow, 2000. 128 p. (in Russian).
16. Trefilova I.N. Marketing models of support of innovative activity of the companies in value networks: the dissertation ... doctor of economic sciences: 08.00.05. Saint Petersburg, 2018. 317 p. (in Russian).
17. Chernenko A.F. Marketing analysis in the field of international freight. Chelyabinsk, 2016. 132 p. (in Russian).

ОЗЕРСЬКИЙ

Ігор Володимирович
ozerskuy-i-v@ukr.net

УДК 343.9

д.ю.н., доцент, професор кафедри,
Чорноморський національний
університет імені Петра Могили

ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

THE PSYCHOLOGICAL COMPONENT OF THE MEDIATION PROCEDURE IN CIVIL PROCEEDINGS

Досліджено психологічний контент медіаційних процедур у цивільному судочинстві, а також прогалин законодавчої регламентації означеного інституту з позицій психологічної науки. У контексті означеного надані пропозиції стосовно удосконалення чинного законодавства, що почасти регламентує медіаційну процедуру та висловлюються авторські бачення стосовно упровадження в закладах вищої освіти навчального курсу «Медіація в цивільному процесі України».

* * *

Исследован психологический контент медиационных процедур в гражданском судопроизводстве, а также недостатки законодательной регламентации указанного института с позиций психологической науки. В контексте указанного предложены предложения касательно усовершенствования действующего законодательства, что в некоторой степени регламентирует медиационную процедуру и высказывают авторское видение касательно внедрения в высших учебных заведениях учебного курса «Медиація в гражданском процессе Украины».

* * *

The psychological content of the procedure of mediation in civil legal proceedings is investigated as well as the gaps in the legal regulation of the designated institute from the standpoint of psychological science. In the context of the above mentioned proposals regarding the improvement of the existing legislation that partially regulates mediation and expresses author's views on the introduction of a training course «Mediation in higher education in the civil process in Ukraine».

From the psychological point of view, among the benefits of mediation, it is necessary to separate its inductive nature from the voluntary, coordinated implementation of the decision taken at the alternative settlement of a civil legal dispute between its conflicting parties. As is known, conflicting parties to the dispute are always individuals with their own characteristics and individuality, and therefore, in order to resolve such a dispute, it is first of all to involve a psychologist better than a legal-psychologist, given the harmonious combination of law and psychology.

The main factor determining the success of reconciliation through mediation is the psychological attitude of the parties to the alternative dispute resolution to the conflict as a psychological phenomenon. And the correct approach of the mediator to each of the parties to the dispute is the key to the successful resolution of the very psychological component of the conflict. Therefore, mediation is an alternative conciliation procedure that involves discussing the legal problem that has already happened but is optimized by mediator specialists to neutralize the unnecessary psychological exacerbation of a civil legal dispute between its conflicting parties. Due to the presence of the mediator of the legal psychologist who facilitates the dialogue process between the parties and directs them to reconciliation of interests and finding consensus, procedural adventure passes into cooperation and mutual understanding.

The author's model of the training course on «Mediation in civil legal proceedings» is proposed that significantly optimizes the training of lawyers for the implementation of mediation procedures in the civil process in Ukraine.

Ключові слова: врегулювання спору за участю судді, медіація, посередництво, експертний висновок, судові рішення, альтернативне вирішення спорів, спеціаліст-психолог

Ключевые слова: урегулирование спора при участии судьи, медиация, посредничество, экспертное заключение, судебные решения, альтернативное решение споров, специалист-психолог

Keywords: judicial participation in settlement of disputes, mediation, intermediation, expert conclusion, judgment, alternative method of solving disputes, psychologist

ВСТУП

Медіація являє собою один із найбільш поширених у світі способів альтернативного вирішення позасудових спорів, який передбачає участь незалежної особи – медіатора. Стосовно України, варто зазначити, що повноцінне, масштабне запровадження правового регулювання медіації є складним процесом, оскільки він призведе до переорієнтації всієї існуючої системи вирішення спорів, істотно змінить усю архітектуру процесуальних відносин [1, С. 12]. Основним чинником, який визначає успішність проведення примирення шляхом медіації, є психологічне ставлення сторін процедури до цивільно-правового спору (конфлікту). І безумовно, що «правильний підхід медіатора до кож-

ної зі сторін спору є запорукою успішного вирішення саме психологічної складової конфлікту» [2].

Вивченню правової природи інституту «медіації» приділили свою увагу низка вчених та практиків, серед яких можна виокремити наукові праці А. Анцупова, В. Баранова, О. Белікова, О. Бобрової, Є. Борисової, Г. Брука, С. Васильчака, А. Горової, В. Жмудь, В. Землянської, Г. Зера, Г. Єрьоменко, С. Калашникової, Р. Ковалю, Я. Любченко, К. Михайлової, Ю. Михальського, Г. Огренчук, І. Панової, Т. Подковенко, Ю. Притики, О. Спектор, А. Шипилова, В. Яковлева та інших науковців у галузі права, філософії та психології. Однак, не дивлячись на велику кількість досліджень з проблем медіації в правничій сфері як в Україні, так і за кордоном, в юридичній та науковій літературі лишаються

фрагментарно дослідженими питання реалізації альтернативних методів вирішення цивільно-правового спору з урахуванням залучення спеціальних психологічних знань, зокрема спеціалістів-психологів, експертів у галузі права (юридичної психології), психологів-медіаторів тощо.

МЕТА РОБОТИ

Метою представленого дослідження є здійснення психологічного аналізу існуючих альтернативних (медіаційних) способів вирішення цивільно-правових спорів, формування науково-теоретичних та практичних висновків стосовно необхідності залучення психологічних знань до медіаційного процесу. Для досягнення поставленої мети при написанні статті було визначено наступні задачі: дослідити психологічну природу та особливості застосування існуючих альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів, а також висвітлити перспективи запровадження навчальних спекурсів з підготовки медіаторів в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічною основою даної наукової праці виступає діалектичний метод та основні положення теорії функції діагностики, системи управління тощо. У процесі дослідження використовувалися такі методи: системного аналізу – уможливив здійснити аналіз фундаментальних положень сучасної теорії правосудної діяльності, юридичної психології, основоположних нормативних актів України та Європейського Союзу, а також наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з проблем альтернативних (медіаційних) способів вирішення цивільно-правових спорів у національному законодавстві та діяльності національних судів; абстрактно-логічний (для теоретичного узагальнення і формулювання висновків з використання психологічних знань у медіаційному процесі вирішення цивільно-правових спорів).

РЕЗУЛЬТАТИ

Не дивлячись на те, що в Україні почасти працював інститут медіації, однак його ще складно назвати нормативно узгодженим та дієвим, оскільки останній позбавлений фаховості самих медіаторів, а також належної регламентації їх правового статусу. Водночас у чинних положеннях Цивільного процесуального кодексу України, процедура медіації покладається на кожного суддю, впровадженні якого перебуває справа, в якій сторони погодилися на врегулювання цивільно-правового спору [3]. Щодо застосування медіаційних процедур в цивільному судочинстві, то вони врегульовані в процесуальних нормах Цивільного процесуального кодексу, зокрема у: ч. 7 ст. 49 ЦПК України («Процесуальні права та обов'язки сторін»), ч. 1 ст. 57 ЦПК України («Процесуальні права органів та осіб, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб»), ч. 2 ст. 197 ЦПК України («Підготовче засідання»), ст. 207 ЦПК України («Мирова угода сторін»), ст. 208 ЦПК України («Виконання мирової угоди»), ч. 5 ст. 211 ЦПК України («Судове засідання»), ч. 4 ст. 200 ЦПК України («Судові рішення у підготовчому засіданні»), ч. 4 ст. 204 ЦПК України («Припинення врегулювання спору за участю судді»), ч. 7 ст. 240 ЦПК України («Відкладення розгляду справи

або перерва в судовому засіданні»), ст. 251 ЦПК України («Обов'язок суду зупинити провадження у справі»), ст. 253 ЦПК України («Строки, на які зупиняється провадження у справі»), ч. 5 ст. 255 ЦПК України («Підстави закриття провадження у справі»), ч. 5 ст. 294 ЦПК України («Порядок розгляду справ окремого провадження»), ст. 373 ЦПК України («Відмова позивача від позову та мирова угода сторін»), ст. 408 ЦПК України («Відмова позивача від позову та укладення сторонами мирової угоди»), ст. 434 ЦПК України («Мирова угода в процесі виконання») та ін.

Найбільш чітко з позицій юридичної психології та конфліктології медіаційні засади для врегулювання спору до судового розгляду (розгляду справи по суті) виписані в п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України («Підготовче засідання»), де суд з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді. До того ж, сторони цивільно-правових відносин, можуть укласти мирову угоду, тобто примиритись у предметі спору, на будь-якій стадії юрисдикційного процесу (ч. 7 ст. 49 ЦПК України). З аналізу текстуальної конструкції редакції ч. 1 ст. 207 ЦПК України («Мирова угода сторін») виходить, що примирення між сторонами спрямовує взаємопоступливість сторін при врегулюванні спору і може стосуватися лише їх прав, обов'язків та предмета позову.

Звичайно, що у мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, якщо мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб (ч. 1 ст. 207 ЦПК України). На нашу думку, у ч. 1 ст. 207 ЦПК України, з психологічних міркувань, навіть виписаний такий стиль урегулювання спору (конфлікту) як «взаємні поступки», тобто «компроміс» (*позиція – І.О.*). Під компромісом у наукових психологічних джерелах розуміється врегулювання розбіжностей через взаємні поступки [4, С. 33]. Як слушно вказує Л. Паркінсон, головна причина спорів між людьми полягає не в прагненні домогтися дотримання вимог законодавства або пошуках користі, а в емоціях, що переповнюють сторони суперечки, і, таким чином, цілком логічно, що вирішувати такі спори простіше медіаторові, ніж судді [5].

За цих міркувань заслуговує на увагу позиція Н. Бондаренко-Зелінської, яка вважає, що «медіатор, зазвичай, має бути знаним фахівцем із предмета спору та неабияким психологом, якому під силу поновити нормальні взаємини між конфліктуючими та налагодити взаємодію» [6, С. 92]. Зважаючи на вищезазначене, нами підтримується висловлена в науці позиція, що скептично оцінює професійних юристів як медіаторів, оскільки вважається, що юрист наділений здатністю, звичкою і навіть амбіціями до оперативного аналізу і вирішення заплутаних проблем, а тому він схильний обмежувати автономність сторін із формування шляхів вирішення конфлікту і вплутуватися у переговори з власними пропозиціями [7].

За такої ситуації, буде ігноруватися психологічна складова спору, який за психологічними характеристиками відповідає змісту конфлікту з усіма іманентними для нього наслідками. На думку Є. Левицького, така психологічна складова частіше всього присутня

в сімейних, цивільних та трудових спорах [2], де зазвичай діють правила боротьби мотивів, сили характерів, емпатій, антипатій, навіюваності, переконливості, комунікації тощо. «Найчастіше», підкреслює К. Канішева, «це стосується сімейних і «сусідських» конфліктів, коли частка психологічних факторів, що заважають розв'язанню конфліктної ситуації, значно переважає юридичну. Вирішення цієї категорії справ у судовому порядку часто не розв'язує конфлікт, оскільки суддя не має права виходити за межі вирішення правового спору» [8]. Як слушно пише Д. Сібільов, медіація необхідна й у випадках коли роздратування і емоції перешкоджають ефективному спілкуванню сторін, а відтак, медіатор у таких випадках виступає як: оцінювач конфліктів, що засвоює його змістовну та емоційну складову [9, С. 2, 3].

Для успішного вирішення справи мирним шляхом, суддя має бути емпатичним, проникливим, ввічливим, вміти добре спілкуватися зі сторонами, ефективно допомагати їм у налагодженні комунікації, взаємодії (інтерації), поступливості тощо. Як відомо, не кожна особа здатна на це, навіть після проходження спеціального навчання. Відтак, сторони, яких суддя не приведе до примирення через особистісні характеристики, на слушну думку Л. Романадзе, будуть розчаровані в процедурі та вважатимуть її неефективною. Авторка вважає, що не кожен суддя бажає та (або) може здійснювати примирення сторін (і це його право) [10], що закріплено процесуальними нормами чинного законодавства.

Отож, коли йдеться про застосування медіації для вирішення цивільно-правових спорів, частіше за все слід говорити про вирішення спору через розв'язання конфлікту особистостей. Як пише В. Землянська, найважливішою перевагою медіації як способу розв'язання конфлікту є те, що обидві сторони мають можливість висловити не тільки свої побажання, а й почуття та відчуття. Крім цього, зазначає авторка, медіатор дбає, щоб сторони були психологічно задоволені: щоб вони були переконані, що самі вирішують свою подальшу долю, а після медіації почуваються значно краще, ніж перед нею [11, С. 108].

І тут варто підтримати позицію Г. Огренчук, яка вважає, що якщо між сторонами спору існує конфлікт, то вирішити спір за допомогою медіації без розв'язання такого конфлікту просто неможливо, оскільки сторони мають прийняти рішення самостійно [12, С. 22]. До слова, «конфлікт» походить від латинського «conflictus» і означає «зіткнення між сторонами спору» [13, С. 1453]. К. Кабі вказує на те, що конфліктом вважаються дійсні непорозуміння між особами, які базуються на вимозі, проханні однієї сторони та їхньому ігноруванні іншою стороною [14, С. 472, 456]. Як слушно вказує В. Бучко, розв'язання конфлікту полягає, передусім, у мінімізації проблем, що стали причиною розбіжності позицій сторін, внаслідок чого відбувається досягнення згоди між учасниками конфліктних відносин [15, С. 28]. Щодо спору, то він формулюється як «словесне змагання; обговорення чого-небудь двома або кількома особами, в якому кожна зі сторін обстоює свою думку, свою правоту; суперечка» [16, С. 328]. Таким чином, суперечка вважається нівельованою, коли сторони або досягли домовленості між собою самос-

тійно, або за допомогою незалежної особи [17, С. 301], у нашому випадку медіатора – юридичного психолога.

Подібно до цього, поняття «конфлікт» окреслює й психологічний словник вбачаючи у ньому «протиріччя, що важко вирішити, оскільки воно пов'язане з гострими емоційними переживаннями» [18]. Отож, найчастіше конфлікт розглядається через суперечність, однак, не кожна суперечність призводить до конфлікту. Для його виникнення необхідно, щоб індивіди (соціальні групи), які суперничають, по-перше, усвідомили протилежність своїх інтересів і цілей; по-друге, почали активно протидіяти супернику [19, С. 101], тобто одне одному. Цілком закономірно, що в соціальній психології вчені розглядають медіацію як специфічну форму врегулювання спірних питань, конфліктів, узгодженні інтересів та/або як технологію вирішення конфлікту за участю нейтральної третьої сторони [13, С. 1453]. Про психологічний контекст медіаційних процедур наголошується і в наукових працях Е. Рунесона [20, С. 12], О. Спектор [21, С. 122] та Ю. Розмана [22, С. 251], серед яких названі сприятливі психологічні умови як передумова збереження ділових відносин із партнером та можливість уникнення подібних конфліктів у майбутньому, які великою мірою забезпечені тим, що визнання відповідальності однією зі сторін не є обов'язковим для врегулювання спору.

З психологічних позицій серед переваг медіації варто виокремити її спонукальний характер до добровільного, узгодженого виконання рішення, прийнятого при альтернативному врегулюванні цивільного правового спору між його конфліктуючими сторонами. Як відомо конфліктуючі сторони спору це завжди особистості з іманентними для них характерологічними ознаками та індивідуальністю, а тому звичайно, що до вирішення такого спору варто передусім залучати психолога, краще – юридичного психолога, зважаючи на гармонічне поєднання питань права та психології. Оскільки лише психологи зможуть завоювати увагу та довіру конфліктуючих сторін, встановити між ними контакт та взаємопорозуміння, допомогти сторонам усвідомити необхідність та взаємовигідність примирення (укладення мирової угоди). Наприклад, у Бразилії на 10 суддів низового суду припадає 18 психологів. Про особливу роль психологів у примиренні осіб в юрисдикційному процесі, наголосив в одній з наукових праць і професор В. Маляренко [23, С. 14].

Отже, до медіації здебільшого вдаються, коли самотійний конструктивний діалог між сторонами стає неможливим через ускладнення в особистих стосунках чи комунікаційні труднощі [9, С. 38]. Ці та інші питання під силу лише юридичному психологу за відповідною спеціалізацією (у нашому разі – цивільно-правовою). Тож, медіація є альтернативною примирною процедурою, яка передбачає обговорення правової проблеми, що вже відбулася, однак оптимізована фахівцями-медіаторами (юридичними психологами) для нейтралізації зайвого психологічного загострення цивільно-правового між його конфліктуючими сторонами. Завдяки присутності медіатора – юридичного психолога, який полегшує сторонам процес діалогу та скеровує їх на узгодження інтересів і віднаходження консенсусу, процесуальна змагальність переходить у співпрацю та взаєморозуміння.

Медіатор, як слушно відзначив Г. Огречук, «намагаючись допомогти сторонам у розв'язанні конфлікту, має додержуватися психологічних особливостей конструктивного вирішення спору, врахування особливостей психіки конфліктуючих сторін, дотримання головних принципів і факторів розв'язання конфліктів» [12]. Це, на нашу думку, дозволить змобілізувати учасника (сторону) спору, оскільки останній буде мимовільно залучений в активну фазу прийняття та формулювання взаємовигідного рішення, а відтак і ступінь опору конфліктуючих сторін значно буде зменшена та позитивно сприятиме добровільному виконанню погодженого рішення.

Під час медіації, на слухну думку С. Корягиної, часто мають прояв одночасно два аспекти цієї діяльності: у правовому аспекті вирішується спір, у психологічному – розв'язується конфлікт. Це цілком логічно, оскільки за своєю природою медіація існує на зламі різних дисциплін, і в юридичній літературі її навіть характеризують як пов'язуючу ланку між юриспруденцією та психологією [24, С. 46]. Тому, при проведенні медіації, як наголошує Е. Катаєва, має дотримуватись баланс предметної та емоційної складової, що знаходяться в основі спору, тоді як при судовому розгляді перевага надається першій, а при психотерапевтичному сеансі – другій [25, С. 159]. І краще, на нашу думку, коли такий сеанс проведення медіації є

поєднанням предметної та емоційної складової одночасно, тобто із залученням відповідного фахівця – юридичного психолога.

Однак, в Україні бракує експертів з реалізації медіаційних процедур. І це очевидно, адже академічні програми для студентів-правників традиційно орієнтовані на вивчення правил судових процесів й не містять курсів з ведення переговорів, медіації, арбітражу та інших заходів альтернативного вирішення спорів [26, С. 198]. Так, О. Борисова слушно звертає увагу на те, що для створення дієвої системи альтернативних способів вирішення спорів необхідною, крім бажання сторін спору взяти участь у примирливих процедурах, є наявність фахівців – професійних медіаторів [27, С. 18]. Нами підтримується висловлена в науці позиція щодо впровадження у навчальний процес нових курсів, які б ознайомлювали студентів із новими видами альтернативного вирішення спорів, особливостями їх застосування при вирішенні спорів у різних сферах суспільних відносин [26, С. 198]. Зважаючи на важливість, нагальність та затребуваність запровадження таких спецкурсів, варто відзначити у цьому разі досвід Чорноморського національного університету імені Петра Могили, де до навчальної програми підготовки магістрів права уведено навчальну дисципліну «Медіація в цивільному судочинстві України» (табл. 1).

Таблиця 1

Навчальний спецкурс: «Медіація в цивільному судочинстві України»

№ п/п	Назва модулів тем навч. дисципліни	Кількість годин за видами занять		
		всього	лекції	практичні
1. Теоретико-методологічний зміст медіації в цивільному судочинстві				
1	Понятійно-категоріальна та нормативно-правова регламентація медіації в Україні як альтернативного способу вирішення цивільно-правових спорів	6	4	2
2	Основні принципи застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів. Впровадження європейських стандартів медіації в Україні	4	2	2
3	Правове становище медіатора як суб'єкта правовідносин, що виникають при застосуванні медіації при вирішенні цивільно-правових спорів	4	2	2
4	Психологічна складова процедури медіації	4	2	2
2. Застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів				
5	Документальний супровід медіації при вирішенні цивільно-правових спорів	4	2	2
6	Організація роботи медіатора під час зустрічі зі стороною (сторонами) спору	6	2	4
7	Залучення медіатором фахівців (юридичних психологів) до безконфліктного вирішення спорів	4	2	2
8	Методичне забезпечення процедури медіації в цивільному процесі та міжгалузеві питання дієвого механізму її правового регулювання	4	2	2
Разом:		36	18	18

У результаті вивчення означеного спецкурсу здобувачі вищої освіти зможуть засвоїти: теоретико-прикладну суть та нормативні механізми медіаційних процедур у цивільному процесі; особливості правового врегулювання цивільно-правового спору засобами медіації; процедуру залучення до медіації юридичних психологів; документальний супровід медіації (підготовка проектів претензій та відповідей на претензії; проекти

медіаційних угод (угод про примирення, мирові угоди), медіаційних застережень, тощо). Так само, варто запровадити подібні спецкурси і в Національній школі суддів України, аби майбутні чи діючі судді змогли під час підвищення кваліфікації чи спеціальної підготовки оволодіти навичками використання спеціальних психологічних знань для ефективного застосування медіаційних процедур.

ВИСНОВКИ

Отже, специфіка предмета цивільно-правового спору часто вимагає залучення до його вирішення фахівця з одночасним поєднанням психологічних та юридичних знань, що цілком узгоджується з такою специфічною сферою знань як юридична психологія. Оскільки, навіть за наявної спеціалізації суддів, рівень їхньої обізнаності у галузі психологічних знань все ще залишається недостатнім, а тому звертаючись до медіації, сторони цивільно-правового спору повинні обрати собі незалежного посередника серед осіб, які мають спеціальні знання саме у площині юридичної психології і, розуміючи специфіку предмета спору, допоможуть виявити справжні прагнення та інтереси сторін з метою їх примирення.

Список використаних джерел

1. Притика Ю.Д. Правовий режим медіації у законодавчих системах зарубіжних країн. Малий і середній бізнес (право, держава, економіка). 2010. № 3, 4. С. 12–15.
2. Левіцький Є. Медіація vs Врегулювання господарського спору за участю судді. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/mediaciya-vs-vregulyuvannya-gospodarskogo-sporu-za-uchastyu-suddi.html>
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3.10.2017 р. № 2147-VIII Відомості Верховної Ради України. 2017. № 48. Ст. 436
4. Кришечевич О.В. Психологічні аспекти розв'язання конфліктів у слідчій діяльності МВС України: дис... канд. юрид. наук: 19.00.06. Київ, 2002. 236 с.
5. Паркінсон Л. Семейная медиация. М: МЦУПК, 2010. 456 с.
6. Бондаренко-Зелінська Н. Медіація: можливість запровадження в цивільному процесі України. Перспективи застосування альтернативних способів вирішення спорів (ADR) в Україні: матер II Львів. міжнар. форуму (Львів, 26–29.05.2009) / відп. за вип. І. Дутка. Львів: Львів. держ. ін-т новіт. технологій та управління ім. В. Чорновола, 2009. С. 179–182.
7. Мішина Ж.В. Медіація як альтернативна форма вирішення спорів. URL: <http://dSPACE.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63913/48-Mishyna.pdf?sequence=1>
8. Канішева К.М. Розвиток примирливих процедур врегулювання спорів, які виникають із шлюбно-сімейних правовідносин. Право і безпека: Науковий журнал. Харків, 2009. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_2/PB-2/PB-2_32.pdf.
9. Сибільов Д.М. Медіація як система позасудових процедур. Проблеми цивільного права та процесу: Матер. наук.-практ. конф. Х.:Нац. ун-т внутр. справ, 2010. С.299–302
10. Романадзе Л. Які прогалини в проектах нових ГПК, ЦПК та КАС заважатимуть примиренню сторін суддею чи медіатором.
11. Землянська В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України. Прокуратура. Людина. Держава. 2004. № 6. С. 107–111.
12. Огренчук Г.О. Правове регулювання застосування медіації при вирішенні цивільно-правових спорів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 213 с.
13. Толковый словарь русского языка: в 4 т. / сост. В.В. Виноградов, Г.О. Винокур, Б.А. Ларин и др.; под ред. Д.Н. Ушакова. М.: Русские словари, 1994. Т. 1. 1562 с.
14. Kubey C. You Don't Always Need a Lawyer: How to Resolve Your Legal Disputes Without Costly Litigation. N.Y., 1991. 245 p.
15. Бучко В.Б. Психологічні аспекти конструктивного вирішення господарських спорів у контексті національної безпеки. Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія: Психологічна. 2008. № 1. С. 28–36.
16. Новый толмачный словарь украинської мови: в 4 т. / уклад. В. В. Яроменко, О. М. Сліпушко. К.: Аконт, 1998. Т. 4. 941 с.
17. Степанов Е.И. Конфликты в современной России (проблемы анализа и регулирования). М.: Эдиториал УРСС, 1999. 344 с.
18. Психологический словарь / под ред. В.В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б.Ф. Ломова и др.; Науч.-исслед. Ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. Москва: Педагогика, 1983. 448 с.
19. Клімова Г. Юридичний конфлікт: причини і сутність. Вісник Академії правових наук України. Харків: Право, 2002. № 1 (28). С. 99–105.
20. Рунессон Е., Марі-Лоранс Г. Медіація конфліктів і спорів у галузі корпоративного управління. Вашингтон, 2007. 68 с.
21. Спектор О.М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 244 с.
22. Розман Ю.В. Медіація як альтернативний спосіб вирішення приватно-правових спорів. Актуальні проблеми політики. 2013. Вип. 49. С. 245–256.
23. Маляренко В. Окремі проблеми реформування кримінальної юстиції в Україні. Вісник Національної академії прокуратури України. К., 2008. № 3. С. 5–15.
24. Корягина С.А. Семейная медиация в раннем предупреждении преступности несовершеннолетних. Кримин. журн. Байкал. гос. ун-та экономики и права. – 2012. № 2. С. 47–50.
25. Катаєва Е. Національні особливості медіації в Україні: досвід та перспективи. Слово Національної школи суддів України. 2013. № 3. С. 156–161.
26. Любченко Я.П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2018. 249 с.
27. Борисова Е.А. Российская процедура медиации: концепция развития. Вестн. Моск. ун-та. Сер. 11, Право. 2011. № 5. С. 18–30.

References

1. Prytyka Yu.D. Legal regime of mediation in the legislative systems of foreign countries. Small and Medium Business (Law, State, Economics). 2010. № 3, 4. pp. 12–15. (in Ukrainian).
2. Levitskyi E. Mediation vs. settlement of an economic dispute with the participation of a judge. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/gospodarske-pravo/mediaciya-vs-vregulyuvannya-gospodarskogo-sporu-za-uchastyu-suddi.html> (in Ukrainian).
3. About amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Legal Proceedings of Ukraine and other legislative acts: the Law of Ukraine dated 3.10.2017 № 2147-VIII. Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini. 2017. № 48. Art. 436 (in Ukrainian).
4. Kryshchewych O.V. Psychological aspects of conflict resolution in investigative activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine: dissertaion... cand. law sciences: 19.00.06. Kyiv, 2002. 236 p. (in Ukrainian).
5. Parkinson L. Family mediation. Moscow: MTSUPK, 2010. 456 p. (in Russian).
6. Bondarenko-Zelinska N. Mediation: the possibility of implementation in the civil process of Ukraine. Prospects for

Alternative Dispute Resolution (ADR) in Ukraine: materials II Lviv international forum (Lviv, 26–29.05.2009) / I. Dutka. Lviv: Lviv. derzh. in-t novit. tehnologiy ta upravlinnya im. V. Chornovola, 2009. pp. 179-182. (in Ukrainian).

7. Mishina Zh.V. Mediation as an alternative dispute resolution form. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63913/48-Mishyna.pdf?sequence=1> (in Ukrainian).

8. Kanisheva K.M. Development of conciliatory procedures for settling disputes arising from marriage and family relationships. Law and safety: Scientific journal. Kharkiv, 2009. № 2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pib/2009_2/PB-2/PB-2_32.pdf. (in Ukrainian).

9. Sibilyov D.M. Mediation as a system of out-of-court procedures. Problems of civil law and process: Mater. nauk.-prakt. konf. Kharkiv: Nats. un-t vnutr. sprav, 2010. pp. 299-302. (in Ukrainian).

10. Romanadze L. What gaps in the projects of the new HPK, TSPK and KAS will prevent the reconciliation of the parties by a judge or mediator. (in Ukrainian).

11. Zemlyanska V. Introduction of mediation in the criminal justice of Ukraine. Prosecutor's Office Man. State. 2004. № 6. pp. 107-111. (in Ukrainian).

12. Ohrenchuk H.O. Legal regulation of the use of mediation in resolving civil legal disputes: dissertaion... cand. law sciences: 12.00.03. Nats. akad. vnutr. sprav. Kyiv, 2016. 213 p. (in Ukrainian).

13. Dictionary of the Russian language: in 4 vol. / V.V. Vinogradov, H.O. Vinokur, B.A. Larin et.al.; ed. D.N. Ushakova. Moscow: Russkie slovari, 1994. Vol. 1. 1562 p. (in Russian).

14. Kubey C. You Don't Always Need a Lawyer: How to Resolve Your Legal Disputes Without Costly Litigation. N.Y., 1991. 245 p.

15. Buchko V.B. Psychological aspects of constructive resolution of commercial disputes in the context of national security. Scientific herald of Lviv State University of Internal Affairs. Series: Psychological. 2008. № 1. pp. 28-36. (in Ukrainian).

16. New Explanatory Dictionary of the Ukrainian

Language: in 4 vol. / V.V. Yaromenko, O.M. Slipushko. Kyiv: Akonit, 1998. Vol. 4. 941 p. (in Ukrainian).

17. Stepanov E.I. Conflicts in modern Russia (problems of analysis and regulation). Moscow: Editorial URSS, 1999. 344 p. (in Russian).

18. Psychological dictionary / ed. V.V. Davydova, A.V. Zaporozhtsa, B.F. Lomova et.al.; Nauch.-issled. In-t obschey i pedagogicheskoy psihologii Akad. ped. nauk SSSR. Moscow: Pedagogika, 1983. 448 p. (in Russian).

19. Klimova H. Legal conflict: the reasons and essence. Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine. Kharkiv: Pravo, 2002. № 1 (28). pp. 99-105. (in Ukrainian).

20. Runesson E., Mari-Lorans H. Mediation of conflicts and disputes in corporate governance. Washington, 2007. 68 p.

21. Spektor O.M. Alternative ways to resolve civil disputes: dissertaion... cand. law sciences. Kyiv, 2012. 244 p. (in Ukrainian).

22. Rozman Yu.V. Mediation as an alternative way of resolving private-law disputes. Actual problems of politics. 2013. Issue. 49. pp. 245-256. (in Ukrainian).

23. Malyarenko V. Separate problems of reforming criminal justice in Ukraine. Bulletin of the National Academy of Public Prosecutor of Ukraine. Kyiv, 2008. № 3. pp. 5-15. (in Ukrainian).

24. Koryahina S.A. Family mediation in the early warning of juvenile delinquency. Krimin. zhurn. Baykal. gos. un-ta ekonomiki i prava. 2012. № 2. pp. 47-50. (in Russian).

25. Kataeva E. National features of mediation in Ukraine: experience and perspectives. The word of the National School of Judges of Ukraine. 2013. № 3. pp. 156-161. (in Ukrainian).

26. Lyubchenko Ya.P. Alternative ways to resolve legal disputes: a theoretical and legal aspect: teoretiko-pravoviy aspekt. dissertaion... cand. law sciences: 12.00.01 Natsionalniy yuridichniy universitet imeni Yaroslava Mudrogo. Harkiv. 2018. 249 p. (in Ukrainian).

27. Borisova E.A. Rossiyskaya protsedura mediatsii: kontseptsiya razvitiya. Vestn. Mosk. un-ta. Ser. 11, Pravo. 2011. № 5. pp. 18-30. (in Russian).

ШЕЛЕСТ

Олексій Леонідович
ashelest1973@gmail.com

УДК 336.1: 336.3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

СИДОРЕНКО

Ольга Олексіївна
sidorenolga@gmail.comPROBLEMS AND PROSPECTS OF
DEVELOPMENT OF LOCAL
GOVERNMENT IN UKRAINEк.е.н., доцент, Харківський
торгівельно-економічний
інститут Київського
національного торговельно-
економічного університетустарший викладач, Харківський
торгівельно-економічний
інститут Київського
національного торговельно-
економічного університету

За рахунок коштів місцевого бюджету фінансуються найбільш значні заходи держави в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту. Тому кожен орган влади повинен володіти власними фінансовими джерелами, достатніми для своєї діяльності та організації управління. Для міцності місцевих бюджетів необхідний достатній обсяг фінансових ресурсів, який забезпечить виконання як власних, так і делегованих повноважень. Бюджетна децентралізація дозволила побудувати нову стимулюючу модель фінансового вирівнювання податкоспроможності територій та запровадила нові підходи у взаємовідносинах державного бюджету з місцевими бюджетами. На сучасному етапі проблема збільшення надходжень місцевих бюджетів є важливим завданням і потребує його вирішення.

* * *

За счет средств местного бюджета финансируются наиболее значительные меры государства в области образования, здравоохранения, социальной защиты. Поэтому каждый орган власти должен обладать собственными финансовыми источниками, достаточными для своей деятельности и организации управления. Для прочности местных бюджетов необходим достаточный объем финансовых ресурсов, который обеспечит выполнение как собственных, так и делегированных полномочий. Бюджетная децентрализация позволила построить новую стимулирующую модель финансового выравнивания налогоеспособности территорий и ввела новые подходы во взаимоотношения государственного бюджета с местными бюджетами. На современном этапе проблема увеличения поступлений местных бюджетов является важной задачей и требует его решения.

* * *

Budget decentralization was allowed to build a new stimulating model of financial equalization of the tax capacity of the territories and introduced new approaches in the interrelations of the state budget with local budgets. At the current stage, the problem of increasing revenues of local budgets is an important task and it needs to be resolved. The implementation of the reform of financial decentralization and self-sufficiency of local budgets requires the adoption of a number of legislative initiatives by the Parliament of Ukraine. Among of them, the mechanisms of financial support of the united territorial communities in the State Budget of Ukraine for 2019 have the significant value, in particular in the field of medicine and education, and infrastructure. Budget decentralization aims to stimulate regions to financial autonomy, to search additional own resources, and to enhance the internal development potential, and also to balance the needs and opportunities of regions. The analysis of the Kharkiv city budget for 2015-2018 shows the positive impact of the proposed model on the financial resources of local budgets. In recent years, Kharkiv has developed in a complex and harmonious way, creating modern infrastructure in all areas of life of the city. The purpose of the city's investment policy is to create a high-quality urban environment that provides for the comfort of living and increasing access of residents to services provided by the executive bodies of the Kharkiv City Council. Analyzing the system of redistribution of revenue and expenditure parts of local budgets in recent years in general, it can be argued that local budgets have been allocated much more expeditious powers than their revenue potential. Thus, the expansion and optimization of sources of local budgets, increasing the powers of local authorities in managing financial resources and improving their autonomy is an extremely important task. Such decision will increase the level of financial independence of local self-government bodies, the qualitative performance of the tasks and functions entrusted to them, and the formation of an effective financial policy of local self-government bodies.

Ключові слова: бюджетна децентралізація, державний та місцеві бюджети, дефіцит бюджету, державні трансферти, фінансова автономія

Ключевые слова: бюджетная децентрализация, государственный и местные бюджеты, дефицит бюджета, государственные трансферты, финансовая автономия

Keywords: fiscal decentralization, state and local budgets, budget deficit, government transfers, financial autonomy

ВСТУП

Проведення реформи фінансової децентралізації та забезпечення самодостатності місцевих бюджетів потребує прийняття парламентом України ряду законодавчих ініціатив. Серед них вагоме значення має закладення в Державному бюджеті України на 2019 р. механізмів фінансової підтримки об'єднаних територіальних громад, зокрема у сфері медицини та освіти, інфраструктури.

У першу чергу звертається увага на забезпечення доходної частини проекту державного бюджету, а також збалансованості його показників через прийняття законодавчих ініціатив. Здійснення цих кроків дасть змогу дотримуватися принципу субсидіарності та відповідності доходів органів місцевого самоврядування їх повноваженням, які передаються для виконання в наступному році.

У роботах науковців здійснено аналіз бюджетної

системи України і оцінку рівня децентралізації в країні. Вчені окреслюють основні проблеми та визначають можливі напрями реформування бюджетної системи України, а також визначають основні засоби для досягнення оптимального розподілу фінансових ресурсів між центром та регіонами.

Але, незважаючи на значні наукові доробки в галузі формування місцевих бюджетів, досі залишаються недостатньо дослідженими питання реформування місцевих бюджетів в умовах економічних перетворень.

МЕТОЮ РОБОТИ є проведення аналізу надходжень місцевих бюджетів в умовах децентралізаційних перетворень та оптимізація джерел їх наповнення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є монографії та інші наукові публікації провідних вітчизняних та зарубіжних учених, аналітична інформація науково-дослідних установ, матеріали інформаційно-аналітичних бюлетенів.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, статистичні методи, методи аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ

Пріоритетним напрямом, враховуючи інституційні перетворення вітчизняної економіки, є удосконалення бюджетно-податкового законодавства. Це призведе до підвищення інвестиційної складової економіки адміністративно-територіальних одиниць та збільшення обсягу податкових надходжень до зведеного бюджету, раціонального реформування податкової системи та використання податкового потенціалу територій для забезпечення соціально-економічного розвитку країни [7].

Централізація бюджетно-фінансових ресурсів суперечить практиці децентралізації повноважень на користь органів місцевого самоврядування, що відбувається в Україні.

Бюджетна децентралізація має на меті стимулювання регіонів до фінансової автономії, пошуку додаткових власних ресурсів, активізації внутрішнього потенціалу розвитку, а також дозволяє балансувати потреби та можливості регіонів.

Але, основну частину доходів місцевого бюджету, як і раніше, займають трансфери з державного бюджету.

Протягом 2003-2017 рр. спостерігається стале зростання як загальної суми доходів місцевих бюджетів, так і трансфертів. Але доходи зростали значно повільніше ніж трансфери (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансові ресурси місцевих бюджетів України у 2003-2017 рр. [4]

Роки	Доходи місцевих бюджетів, млн. грн.		Питома вага у ВВП, %		Трансфери, млн. грн.
	без урахування міжбюджетних трансфертів	враховуючи міжбюджетні трансфери	доходів без урахування трансфертів	видатків без урахування трансфертів	
2003	19 429,3	28 246,0	8,6	11,0	8 816,7
2004	22 577,4	34 306,5	8,4	11,7	11 729,1
2005	22 784,9	39 604,3	6,6	11,2	16 819,4
2006	30 316,2	53 677,3	6,9	11,8	23 361,1
2007	39 865,5	74 015,8	7,3	13,3	34 150,3
2008	58 349,0	103 004,0	8,1	13,4	44 655,0
2009	73 872,1	132 985,7	7,8	13,4	59 113,6
2010	71 035,7	133 215,8	7,8	13,9	62 180,1
2011	80 515,8	158 282,0	7,4	14,0	77 766,2
2012	86 655,3	181 530,3	6,7	13,7	94 875,0
2013	100 813,8	225 273,4	7,2	15,7	124 459,6
2014	105 171,1	221 019,4	7,2	15,0	115 848,3
2015	101 101,1	231 702,0	6,5	14,3	130 600,9
2016	146 648,3	341 354,5	6,1	14,3	194 706,2
2017	192 671,5	453 950,0	7,0	16,4	261 278,5

Так, якщо доходи, враховуючи міжбюджетні трансфери, за цей період зросли у 16,1 рази, то трансфери – у 29,6 рази. Це свідчить про високу централізацію бюджетних коштів на державному рівні. За таких умов неможливі ні бюджетна самостійність, ні якість надання суспільних благ і послуг населенню на місцевому рівні. Держава за рахунок надання міжбюджетних трансфертів гарантує громадянам лише мінімальний законодавчо визначений в країні рівень суспільних послуг.

З 2014 р. в нашій країні здійснюється децентралізація та реформа місцевого самоврядування, яка полягає, передусім, у зміні системи адміністративно-те-

риторіальних одиниць базового рівня через об'єднання територіальних громад.

Велике значення для органів місцевого самоврядування має матеріально-фінансова база, яка розглядається як необхідна умова реалізації всіх принципів місцевого самоврядування. Концептуальні засади, які визначають фінансові можливості органів місцевого самоврядування, закладені положеннями Європейської хартії місцевого самоврядування. Згідно з цими положеннями, органи місцевого самоврядування наділяються правом в рамках національної економічної політики мати власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх

повноважень [3].

Таким чином, на законодавчому рівні закріплені повноваження, визначені джерела місцевих бюджетів і передбачено бюджетне регулювання їх доходної частини.

Протягом 2015-2016 рр. відповідно до вимог Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» було утворено 366 об'єднань територіальних громад, в яких об'єдналося 1738 сільських, селищних, міських територіальних громад (біля 16% від загальної їхньої кількості на початок реформи), де проживає 3183388 осіб, що складає близько 7,5% від загальної чисельності населення України. За 2016 р. надтодження доходів загального фонду місцевих бюджетів цих об'єднань (з урахуванням трансфертів з державного бюджету) склали більше 6,0 млрд. грн., що більше ніж у 6 разів перевищує надходження 2015 р. до бюджетів місцевих рад [4].

Перший рік життя перших 159 об'єднань територіальних громад наочно продемонстрував позитивні результати реформи, що підтверджує правильність обраного шляху. Окрім зовнішніх змін – зокрема, капітальних ремонтів шкіл, дитячих садків, будинків культури, амбулаторій, фельдшерсько-акушерських пунктів, ремонту доріг, реконструкції водогонів, вуличного освітлення – громади суттєво змінилися зсередини.

Об'єднання територіальних громад стали зацікавленими створювати нові робочі місця, забезпечувати сприятливі умови для залучення інвестицій, розвитку економічної активності, а громадяни відчули свою причетність до прийняття рішень і ретельно контролюють дії місцевої влади.

Аналіз бюджету міста Харкова за 2015-2018 рр. свідчить про позитивний вплив запропонованій моделі на фінансовий ресурс місцевих бюджетів.

Протягом останніх років м. Харків розвивається комплексно і гармонійно, створюючи сучасну інфраструктуру у всіх галузях життєдіяльності міста.

Метою проведеної міським муніципалітетом інвестиційної політики є створення якісного міського середовища, що забезпечує комфортність проживання і роз-

ширення доступу мешканців до послуг, що надаються виконавчими органами Харківської міської ради.

На розвиток міської інфраструктури за 2013-2017 рр. з бюджету міста Харкова направлено 8,6 млрд. грн. або 20,6 % від обсягу проведених витраток.

На 2018 р. у бюджеті міста капітальні видатки заплановані в сумі 4,5 млрд. грн, що складає 27,0 % запланованих витраток.

Інноваційні підходи на початковому етапі децентралізації у сфері оподаткування і бюджетування дозволили у 2015 р. підвищити рівень фінансового забезпечення бюджету міста Харкова (7,9 млрд. грн.) в 1,5 рази порівняно з 2014 р.. За 2016 р. фінансовий ресурс міста зріс в 1,3 рази і склав 10,2 млрд. грн., за 2017 р. – в 1,3 рази (13,5 млрд. грн.) (рис. 1).

Показник бюджетного забезпечення, який характеризує якість життя населення, по місту Харкову на 23,2 % вище за середній показник по Україні. Так, доходи бюджету міста (без урахування міжбюджетних трансфертів) з розрахунку на 1 мешканця міста в 2015 р. склали 2997,7 грн. проти 2817,6 грн. по Україні, у 2016 р. – 4184,8 грн проти 4009,6 грн., у 2017 р. – 5541,4 грн. проти 5414,4 грн. (рис. 2).

Стабільне наповнення бюджету міста Харкова фінансовими ресурсами забезпечило позитивну динаміку показників витаткової частини бюджету. Так, за 2015 р. видатки бюджету зросли в 1,4 рази (порівняно з 2014 р. і досягли 7279,3 млн грн, у 2016 р. – в 1,4 рази (порівняно з 2015 р.) і склали 10 097,6 млн. грн., у 2017 р. – в 1,4 рази (порівняно з 2016 р.) і склали 14 178,0 млн. грн..

Послідовні підходи до реалізації бюджетної реформи у звітному році дозволили суттєво збільшити фінансові ресурси громад. Це, зокрема, підтверджується підвищенням їхньої дохідної спроможності.

Обсяг витраток бюджету міста Харкова на 2018 р. (з врахуванням кредитування) заплановано в сумі 16 768,8 млн грн (із зростання в 1,2 рази в порівнянні з показниками 2017 р.).

У розрахунку на 1 мешканця міста видатки бюджету за період 2015-2018 рр. збільшуються в 2,6 рази і складають 9777,4 грн (рис. 3).

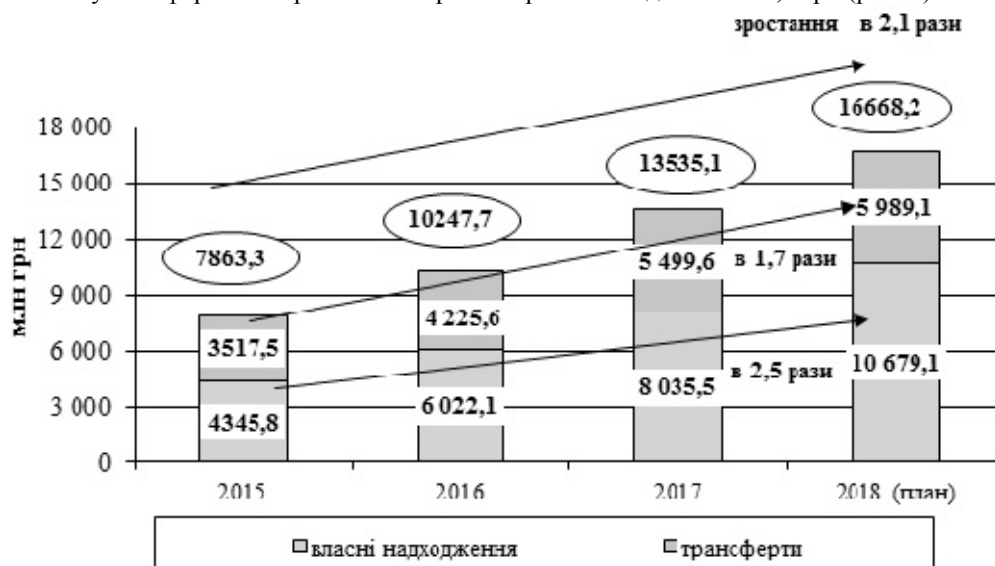

Рис. 1. Динаміка доходів бюджету м. Харкова [5]

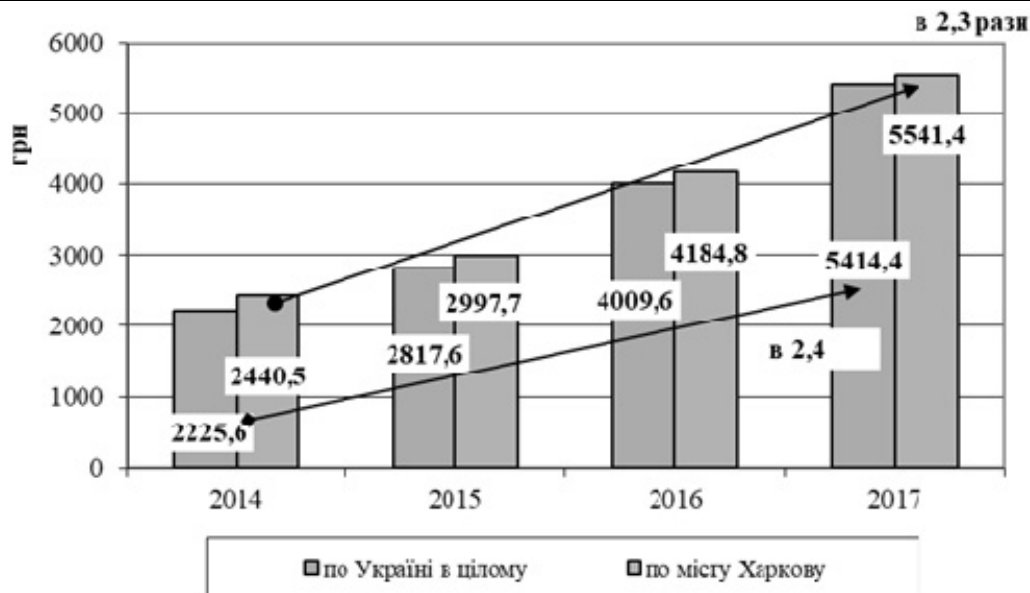

Рис. 2. Бюджетна забезпеченість (без урахування міжбюджетних трансфертів) у розрахунку на 1 мешканця по Україні та по м. Харкову [5]

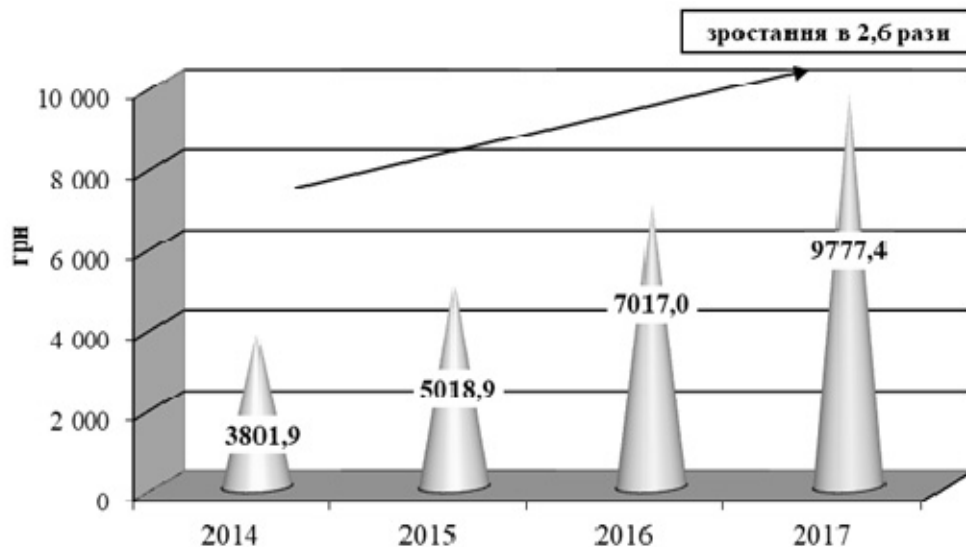

Рис. 3. Динаміка видатків бюджету м. Харкова у розрахунку на 1 мешканця [5]

При цьому, аналізуючи систему перерозподілу дохідної та видаткової частин місцевих бюджетів в останні роки загалом, можна стверджувати, що на місцеві бюджети було покладено значно більше видаткових повноважень, ніж їхня дохідна спроможність.

Тому залишається ще ряд невирішених питань, що змушують органи місцевого самоврядування спрямовувати власні ресурси на фінансування невласних їм повноважень, які були передані державою без фінансового забезпечення. Це стосується фінансування установ професійно-технічної освіти, пільгового проїзду окремих категорій громадян, надання інших соціальних пільг, передбачених чинним законодавством, і інших переданих повноважень. При цьому жодних компенсаторів додаткових витрат місцевим бюджетам не передбачено.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розширення та оптимізація джерел наповнення місцевих бюджетів, збільшення повнова-

жень місцевих органів влади в управлінні фінансовими ресурсами та підвищення їхньої самостійності є надзвичайно важливим завданням. Його вирішення сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування, якісному виконанню покладених на них завдань і функцій, формуванню ефективної фінансової політики органів місцевого самоврядування.

Залишається чимало проблем, серед яких: переважання частки трансфертів, застарілі бази даних та низький рівень фінансового контролю. Постійна передача на місцевий рівень державних функцій і соціальних гарантій викликає необхідність внесення змін в бюджетне законодавство, що вплине на тематику подальших досліджень даної проблематики.

Список використаних джерел

1. Бюджетний кодекс України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні. URL:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

3. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036.

4. Міністерство фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>.

5. Харківська міськрада, міський голова, виконавчий комітет. URL: <http://s.city.kharkov.ua>.

6. Основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 роки від 14 червня 2017 р. URL: <http://minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/%D0%9E%D0%9D%D0%91%D0%9F%202018-2020.pdf>.

7. Чузунов І., Макогон В. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2014. № 4. С. 79–91.

8. Шелест О.Л., Сидоренко О.О. Сучасні аспекти між-бюджетних відносин в умовах децентралізаційних перетворень. Економіка та суспільство. 2017. № 12. С. 660-664.

References

1. Budget Code of Ukraine URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. (in Ukrainian).

2. About Local Self-Government in Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>. (in Ukrainian).

3. European Charter of Local Self-Government. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036. (in Ukrainian).

4. Ministry of Finance of Ukraine. URL: <http://www.minfin.gov.ua>. (in Ukrainian).

5. Kharkiv City Council, City Mayor, Executive Committee. URL: <http://s.city.kharkov.ua>. (in Ukrainian).

6. The main directions of fiscal policy for 2018-2020 from June 14, 2017. URL: <https://minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/%D0%9E%D0%9D%D0%91%D0%9F%202018-2020.pdf>. (in Ukrainian).

7. Chuhunov I., Makohon V. Budget and tax policy in the context of institutional reforms. Herald of the Kyiv National Trade and Economic University. 2014. № 4. pp. 79-91. (in Ukrainian).

8. Shelest O.L., Sydorenko O.O. Modern aspects of inter-governmental relations in the context of decentralization transformations. Economics and Society. 2017. № 12. pp. 660-664. (in Ukrainian).

ГОРОДЕЦЬКА

Тетяна Борисівна

ІВАЩЕНКО

Алла Григорівна

СЕМЕРУНЬ

Людмила Вікторівна

к.е.н., доцент кафедри, Одеський
національний політехнічний
університет

к.е.н., доцент кафедри, Одеський
національний політехнічний
університет

к.е.н., доцент кафедри, Одеський
національний політехнічний
університет

УДК 339.138.001.76

INNOVATIVE MARKETING IN THE INDUSTRIAL ENTERPRISE STRATEGIC MANAGEMENT

ІННОВАЦІЙНИЙ МАРКЕТИНГ В СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ
ПРОМИСЛОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ

The statistics of the innovation program of strategic management are promoted in the industry, and are accelerated by the very heart of Ukrainian ideas, all of which are centrally and theoretically based on the new management systems. There are conceptual foundations of strategic management solutions, as well as the practice of predicting a healthy lifestyle. Innovative marketing, on our mind, is an integrated system of organization, management and analysis on the basis of marketing information and additional information for marketing. Innovative marketing - a price-management mechanism of an innovation process and an analysis of the results based on the marketing information and for marketing. On the basis of a new marketing campaign, you can quickly adjust marketing to a new marketing process. Rocking up your character for a couple of years of grip. You need to know your character. The lead to the exchange of marketing articles by Vitrat in the budgets of industrial enterprises, at his own ear, from the development of the marketing sector in the innovative market.

Brought to you, the vibr of the innovation, the development of the company in order to make a priority change for the sake of law-enforcement processes in a new marketing environment. The peculiarities of the development of new processes in the development of economic and social effect, are designated by the party, the concern of the company and that position on the market. The management of innovative activities of the company in the development of a market in the context of the company's activity with the organization of the services, it is also possible to work with a marketing organization and a company, and it will not work, but it will not work, but it will not work, it will not work, it will work, and it will work, and it will be the same, and it will not work at all. International innovation of marketing and warehouse permits with allegedly new views on the management of the marketing industry.

* * *

У статті розглянуто розвиток інноваційних програм стратегічного управління в промисловості, що ускладнено сучасними українськими умовами, відсутністю загальнодовизначеної центральної теоретичної основи інноваційних систем управління. Розглядаються концептуальні основи стратегічних управлінських рішень, а також практика прогнозування споживчого попиту. Інноваційний маркетинг, на нашу думку, являє собою комплексну систему організації, управління та аналізу нововведень на основі ринкової інформації та за допомогою засобів маркетингу. Інноваційний маркетинг – це механізм управління інноваційним процесом і аналіз його результатів на основі маркетингової інформації та за допомогою засобів маркетингу. На основі даних інноваційного маркетингу є можливість оперативного коректування завдань маркетингу і всього інноваційного процесу. Розглядаючи проблемний характер застосування інноваційного маркетингу, необхідно відзначити, що для вітчизняних підприємств характерною рисою є брак практичного досвіду та відсутність кваліфікованих кадрів у сфері інновацій та маркетингу, що не забезпечує сучасне підприємство ефективними результатами маркетингової діяльності. Це веде до обмеження фінансування маркетингових статей витрат в бюджетах промислових підприємств, що, у свою чергу, гальмує розвиток маркетингового сектора інноваційного ринку.

Доведено, що вибір інноваційного шляху розвитку підприємства в якості пріоритетного напрямку створює передумови для вивчення закономірностей процесів поширення інновацій в маркетинговому середовищі. Особливостями прояву інноваційних процесів є наявність економічного і соціального ефекту, що визначають відповідно, прибуток підприємства та його позиціонування на ринку. Управління інноваційною діяльністю підприємства з освоєння ринку вимагає від керівництва підприємства вжиття заходів з організації служб, що поєднують функції маркетингу і планування інноваційної діяльності. Поєднання інноваційної та маркетингової складових дозволяє з якісно нових позицій здійснити погляд на управління маркетинговою діяльністю промислового підприємства.

Keywords: strategic management, innovation system, micro-environment, macro-environment, forecast of demand

Ключові слова: стратегічне управління, інноваційна система, модель "SMART", мікросередовище, макросередовище, прогноз попиту

INTRODUCTION

One of the most urgent tasks of the modern economic development of Ukraine is the creation of conditions for an effective and dynamic transition to market relations. An analysis of the activities of domestic industrial enterprises showed that the innovative process of strategic management in the industrial complex of Ukraine today

is experiencing a stage of origin. Despite the formal provision to economic entities of complete economic independence, they have no desire for a strategic vision of their activities. Only survival is only a success in the short run.

Therefore, for enterprises to succeed, it is necessary to develop a long-term plan of action aimed at achieving the mission of the organization with a focus on market needs and taking into account the market as the main factor of

the environment. In order to achieve its goals, the company must maximize its internal resources, explore the surrounding market environment, and anticipate its development and needs, while taking into account all the strategic marketing tools that are the innovative method of strategic management of an industrial enterprise.

RAISING OF TASK

A wide range of issues related to innovative marketing in the strategic management have been studied by well-known scientists, such as N. Kiselyova, I. Dehtyaryova, V. Serkin, O. Shevchenko et.al.. In publications related to the study of the features of marketing innovations, there is a two-way complex approach to the research of the processes of functioning and implementation of marketing innovations. On the one hand, marketing innovation is developed for the consumer, either to meet his needs, or to organize marketing support, for example, to attract attention to the product; on the other hand, it is a commodity or technology of innovative marketing for an enterprise engaged in the issues of phased implementation of marketing innovation and evaluation of the effectiveness of such implementation. The analysis of publications on the research topic showed that the new theoretical approaches to marketing innovations as an independent marketing direction have not yet received a sufficiently full scientific understanding. It was also revealed that in modern domestic innovation there is no single conceptual approach to the formation of a specific characteristic of marketing innovations and there is no holistic concept in relation to marketing innovations. The outstanding issues of theoretical understanding of innovative marketing of the enterprise, its specificity and conditions for its successful development remain.

Strategy of innovative marketing it is a program of marketing activities of the enterprise in the target markets, which determines the principal solutions to achieve marketing objectives [1]. The developed strategy must necessarily be linked to the mission of the organization.

RESULTS

The successful development of Ukrainian industry largely depends on the introduction of quality innovative programs of strategic management. These programs play an important role in industrial activity: the role of the regulator as a direct and feedback between the consumer and the production. But the development of these systems in the country is complicated by the fact that it is unprofitable to realize the main tasks of strategic management achieving maximum consumer satisfaction and improving the quality of life. Today, industrial production in Ukraine becomes a disadvantage for capital investment. Sustained growth of prices characteristic of the Ukrainian economy, on the one hand, is interested in increasing the production of goods by manufacturers, and on the other hand, it reduces market volumes. Due to the weak competition on the Ukrainian market, the specificity of these conditions has led to the lack of interest of many producers in the growth of output.

The special nature of the Ukrainian market system is due to the fact that not all sectors of the economy need a high-quality strategic marketing. An enterprise can be both attractive enough for one target group at the same time, and for another, it is completely unattractive, due to different needs and interests of target groups, which determine

the excellent views on the same characteristics and properties of the enterprise. The attractiveness of the enterprise is largely due to its perception from the point of view of consumers [2]. Positioning an enterprise on the basis of determining its marketing attractiveness is a powerful tool for forming the brand of the company, taking into account the needs and demands of consumers, their vision of the «ideal» image of the enterprise. The result of such positioning is the development of an innovative strategy for enterprise development based on a definite position; representation of the end-of-position positioning in the form of an innovation marketing program; its realization and adjusting if necessary.

However, despite the lack of a central methodological basis, the analysis of the ideas of strategic marketing management and their implementation at the empirical level, suggests that marketing management has become almost, synthetic, an integrated system that is organically linked to a socially oriented market.

Today, the ability to foresee the development of both external and internal environment becomes of paramount importance. It is in this case that an industrial enterprise will receive a strategic competitive advantage. The consistent realization of this advantage can create preconditions not only for an adequate reaction to changes, but also for purposeful influence on the external environment and its active formation. The most significant significance in the formation of strategic innovation management by an industrial enterprise are issues related to ensuring a high quality information basis of marketing management, management methods.

Priority is the creation of innovation management, in front of all, in the field of analysis, forecasting and planning. This step can ensure the consistent implementation of the entire management cycle in the system, will create a marketing structure of the company and implement its priority functional responsibilities:

- studying the marketing situation and forecast its development;
- analysis and evaluation of market prospects of the company;
- development of marketing programs and choice of methods for their implementation.

The planning process itself is a systematic approach to solving the following issues:

- where the enterprise is now;
- what is its future;
- where the enterprise wants to come;
- how to do it;
- how much it will cost;
- what is the probability of success.

Although the planning process involves a certain sequence of steps, which transforms the planning into a systematic and logical procedure, but this is not enough. It is necessary to take into account subjectivity when making decisions that undermine the strategic thinking of recognizing the political nature of planning. In planning, you need to follow the following steps:

- development of guidelines for the market;
- market review and situation analysis;
- interpretation of the collected data;
- definition of the gap in planning;
- diagnostics of the problem;

- strategic choice;
- assessment of the strategy and the choice of one of them;
- planning for unforeseen circumstances.

To this end, it is necessary to develop a number of methodological provisions, the use of which will allow to strictly correct the processes in the industrial company associated with the development of strategic and tactical management decisions.

The search from the methodological point of view of the correct options for the implementation of management functions, of course, should be carried out in an aspect directly related to the solution of functional marketing tasks. From these positions, the most important for the company is the sales area, which reveals all the problems that arose in the strategy of management of the organizational structure of the enterprise, processes associated with the development of strategic and tactical management decisions.

The most important, when forming the methodological quality management of an industrial enterprise, become the following issues:

- collecting, processing and providing structural external and internal marketing information;
- analysis, forecasting and marketing planning;
- strategic planning of marketing on the basis of qualitative information-analytical systems.

We consider it to be an effective method for creating new techniques and models that can be used in the domestic industry. The conceptual foundations of strategic decisions are based on the following principles:

- bias, when the search for strategic decisions in the spheres of production, and then competition, is;
- shifted towards entrepreneurship and innovation;
- use of the potential of the enterprise;
- the multiplicity of the reaction, that is, the combination of two components: external and internal;
- functionality of strategic, search for ways to enter different markets.

It should be envisaged increasing independence of the divisions of the company:

- maximum closeness to the buyer, its target segments;
- the growth of integrated marketing communications, as well as the strengthening of state regulation.

It is expedient to formulate the requirements for strategic goals of the company using the «SMART» model, according to which the well-formulated goals should be simple and clear, measurable or evaluated, ambitious but achievable. They are in line with the general direction of the company's development and are realistic in terms of effort and necessary resources with clear timeframes.

If you use a combination of several major strategies, it may be possible to use combined marketing programs.

Marketing performs two functions in strategic management:

- it is a means of collecting and processing information for the development and definition of enterprise strategies;
- it is a means of implementing enterprise strategies.

For example, if an enterprise implements a market expansion strategy, it can implement it either by increasing

the consumption of this product by the buyer, either by attracting competitors from competitors, or by absorbing a competitor, or, finally, by attracting new customers who have previously did not consume this product. It is possible to use a combination of these variants of action.

The role of strategic marketing is to target the business to attractive economic opportunities, that is the opportunities adapted to its resources and know-how, providing the potential for growth and profitability.

In order to choose a marketing strategy for the marketing service, it is necessary to conduct an appropriate market research, which should help answer the following questions:

- why some customers buy a product company, while others do not buy it, while buying the product of competitors;
- how buyers use the product of the company that they it likes and does not like it;
- what additional actions can attract attention to the product of the enterprise;
- which groups of customers do not consume the product at all and why.

After answering these questions, the marketing service will be able to make a proposal for a marketing toolkit, which will act as a tool for implementing marketing strategies. Schematically this process is depicted in Fig. 1.

During the development of programs that affect the quality of management in order to find out the assessment of the real practice of a number of industrial enterprises (Protek, SIA), we conducted an expert survey in the period from April to July 2017. Most of the heads of enterprises (73 %) noted that the most recent influence on the activity of their enterprises is very external factors. Among them, according to experts, the company has the most impact on the results of the economic conditions (87 % of managers noted it), the consumer (63 %), the supplier (63 %) and the intermediary (55 %).

At the same time, during the survey, attention was paid to the factors of the microenvironment. The influence of the sociocultural environment on the results of the activities of companies was noted by only 10 % of managers, political conditions – 17 %, scientific and technical development – 30 %. Research shows that these factors can be critical for businesses. In this regard, we conclude that not all executives are sufficiently clear about the importance of the influence of environmental factors on the management of enterprises.

It has been found that information on environmental factors is often inadequate. It is not always reliable or timely. In addition, it was found that the collection, analysis and transmission of information are largely carried out without a specific purpose (with the exception of those services specially created for these purposes - marketing departments, legal departments and other analytical units).

Therefore, today information about the external environment in companies is largely discrete and does not give it a holistic presentation. In addition, many executives (63 %) noted that they imagined the future nature of the environment only intuitively, and some (25 %) – in general, almost do not have a proper presentation about it.

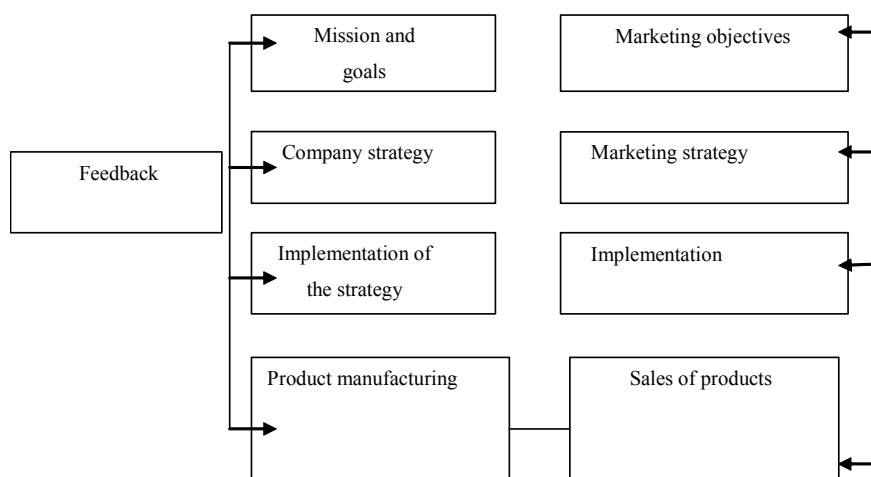

Fig. 1. Inclusion of marketing in the strategic management of the enterprise

One of the main reasons for such a situation is the lack of clear methodological recommendations for the integrated observance of the environment. This is due to inadequate information and other types of interaction between different departments, shortages of skilled personnel and, above all, marketing specialists, as well as lack or insufficient financial resources. Marketing is a «route map» that defines the direction of the marketing activity of the enterprise for a specific period of time [3].

We are convinced that in order to optimize investment, it

is necessary to continuously improve the quality of marketing information systems in industrial enterprises. The key to success is segment information. This knowledge ensures the development of an accurate market strategy and the right choice of tools, as well as cost savings. According to the developed method, the process of complex study of the environment in industrial enterprises should be carried out within the model of successive stages and procedures, presented in (Fig. 2).

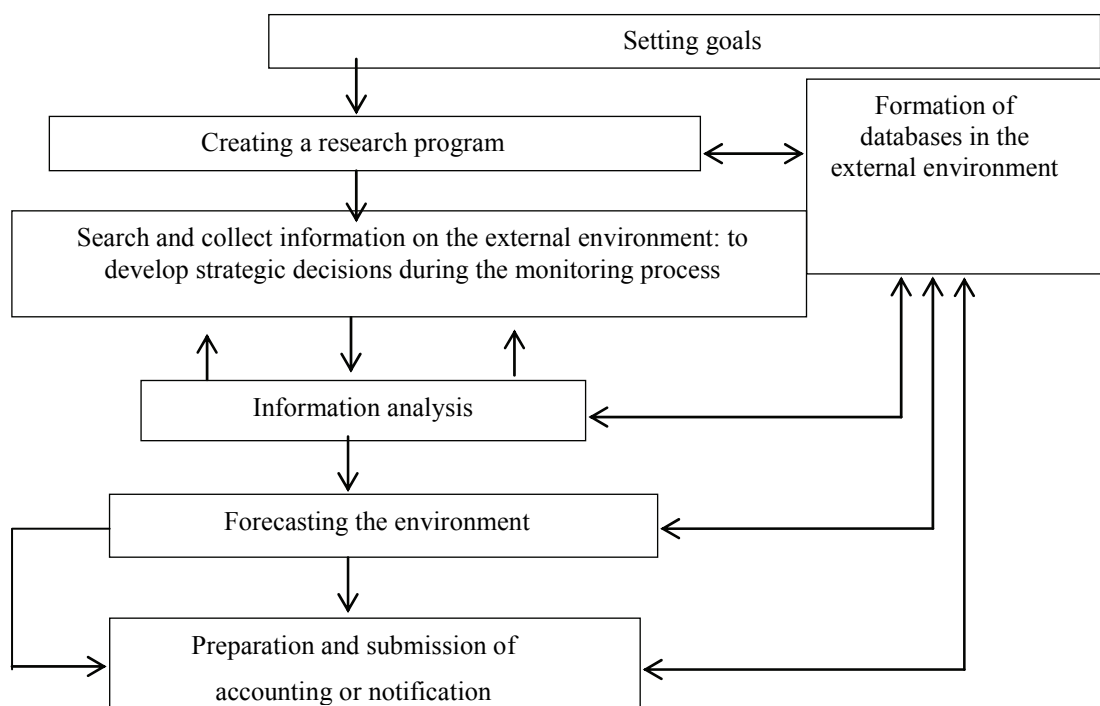

Fig. 2. The model of research of environment of industrial enterprise

For the development of strategic plans of enterprises and their annual adjustment, it is necessary to carry out the pro-engagement of the environment using extrapolation methods, structural analytical and expert methods.

In order to effectively use this technique by industrial enterprises, we propose:

- creation of appropriate organizational and economic conditions;
- definition of the organizational form of the study of

the environment;

– appeal to specialized research organizations such as consulting and information firms, research institutes, higher education institutions and the like;

– for large and medium-sized companies - the creation of a specialized structural subdivision for the research of the external environment: the marketing department or the information-analytical service, as well as the technical support of the research.

As we can see, the organization of environmental research requires adequate financial support, research costs should be considered as investment in information that promotes the development of optimal strategic decisions. And also the timely elimination of hazards and the use of opportunities, the benefits of which can be of a lasting nature.

Identify such reserves can be based on their level of occurrence and on the subject of research, as shown in the example of the model in (Fig. 3).

The theoretical basis for the development of develop-

ment strategies taking into account the peculiarities of the industrial branches are reserves, when formulating a strategy for the detection and use of which important methodological approaches to the development of the norm of the use of production capacity, the definition of the direction of a comprehensive system of studying the market and reserves in the process of marketing research. Comparison of supply and demand allows us to determine the size of the margin of use of marketing in the form of increased sales volume. In this regard, we propose a model of a comprehensive market study system, depicted in Fig. 4.

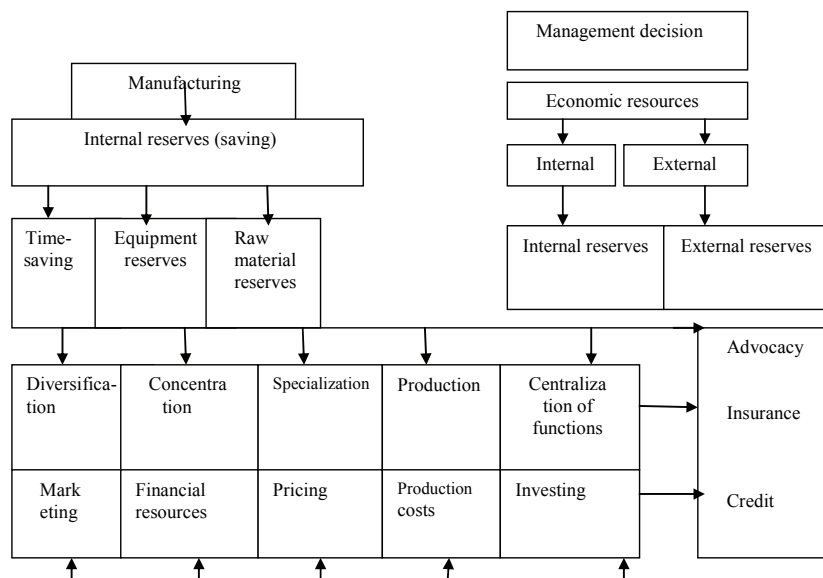

Fig. 3. Model research of the environment of an industrial company

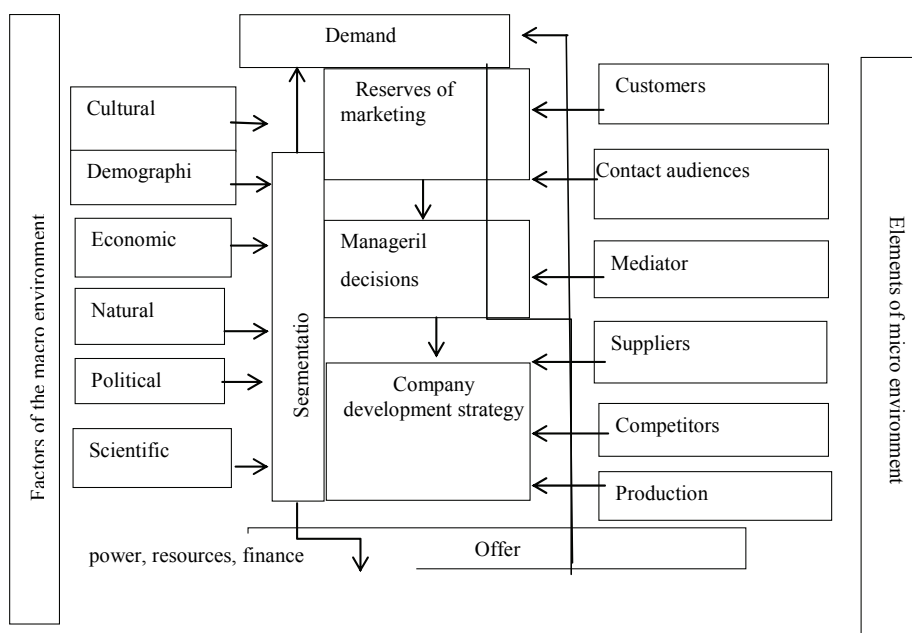

Fig. 4. Model of integrated market study system

Market analysis is recommended for positions:

- segmentation and selection of the target segment of the market;
- determination of supply and demand.

Particular importance should be given to improving the forecasting of consumer demand, which allows to improve the quality of forecasts. And also to ensure the effective use

of their results in the management of the enterprise.

At present, the problem of assessing the quality of forecasts of consumer demand is characterized by fuzzy work of the conceptual apparatus, which generates inaccuracies in determining its essence. It complicates the development of adequate conditions for uneven dynamics of industrial production, methods for assessing the quality of

forecasts.

Under the quality of the forecast of consumer demand, we understand the aggregate and level of signs of forecast information on consumer demand, which determines the ability to meet the requirements for consumer demand forecasts. In this definition, improving the quality of forecasts for consumer demand is fully consistent with its objective basis, subject and object. Increasing the efficiency of the standards of forecast activity allows avoiding difficult situations when studying and evaluating the essence of consumer demand, determining its level.

In the conditions of uneven dynamics of industrial production, the assessment of the group forecast of consumer demand becomes especially relevant, as well as practical significance. The number of features most closely characterizing the group's quality of the forecast should include accuracy, reliability and reliability.

But an overview of existing methods for evaluating individual quality properties of forecasting demand has shown that these methods can reveal only the technical level of the enterprise. They do not provide data of different quality-based content in one group or complex assessment.

In order to reflect the peculiarities of the formation of consumer demand in market conditions, in our opinion, an additional procedure for determining the following factors should be introduced:

- commodity limits, which can predict the consumer market;
- scenario approach in forecasting consumer demand;
- the model of accounting for the cyclical factor of conjunctural fluctuations;
- a network of politics of conjunctural fluctuations;
- adaptation of the method of technical analysis to the peculiarities of forecasting of consumer markets.

Incorporation of these additions into the forecasting technique will increase the extent of substantiated forecasts of consumer demand for managerial decisions.

Therefore, it is necessary to maintain a functional ap-

proach in organizing the forecasting of consumer demand at large industrial enterprises. To create regional centers of economic conditions that are aimed at meeting the needs of medium and small industrial firms in demand forecasts. This will ensure the dissemination of forecast information of conjunctural nature among firms that do not have the capacity to create in their structure the units responsible for forecasting, marketing and market research.

The introduction of the recommendations we propose to improve the organizational structures of forecasting consumer demand in economic practice will facilitate the ordering of the system of government. Ensuring the development of competition in commodity markets.

An environment analysis is very important for developing an organization's strategy and a very complex process that requires careful tracking in the process environment, evaluating factors and establishing a link between the factors and the strengths and weaknesses of the organization, as well as opportunities and threats, which are enclosed in the external environment.

CONCLUSIONS

Obviously, without knowing the environment, the organization can not exist. The organization studies the silverware to ensure a successful advancement to its goals, develops a strategy for interacting with the elements of the environment, providing it with the most comfortable coexistence.

From the above it is clear that the activities of the main industrial enterprises are interwoven and depend on each other, from consumption and production.

References

1. *Functional Food: Safety Aspects* / ed. Gerhard Eisenbrand. 2004.
2. *World competitiveness center*. URL: <http://www.imd.org/wcc/country-ranking>.
3. Matviiv M. *Innovative marketing as a means of improving // Innovatsiyni marketynh pidpryyemstv*. Ternopil: TNEU, 2014. 85 p. (in Ukrainian)

ШУМ

Михайло Анатолійович
mshum191057@gmail.com

ДОРОВСЬКОЇ

Олексій Федорович
oleksiydorovskoy@ukr.net

ПАХОМОВА

Карина Юріївна

к.е.н., доцент, завідувач кафедри,
Харківський інститут фінансів
Київського національного
торговельно-економічного
університету

к.е.н., доцент, Харківський
національний економічний
університет імені Семена Кузнеця

студент, Харківський інститут
фінансів Київського національного
торговельно-економічного
університету

УДК 657.6

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

ACCOUNTING AND ANALYTICAL PROVISION OF USE OF MAIN ACTIVITIES IN ENTERPRISES

У статті визначені особливості обліку основних засобів, а саме підходи до оцінки, обліку, відображення у фінансовій звітності основних засобів згідно П(С)БО та МСФЗ. Позначена важливість оцінки основних засобів за справедливою вартістю для складання достовірної звітності. Узагальнені завдання бухгалтерського обліку за українським законодавством та МСФЗ дозволили зробити висновок про значення фінансової звітності для користувачів. Сформульовано послідовність аналізу використання основних засобів підприємств в сучасних умовах конкурентного середовища.

* * *

В статье определены особенности учета основных средств, а именно подходы к оценке, учету, отражению в финансовой отчетности основных средств согласно П(С)БУ и МСФО. Обозначена важность оценки основных средств по справедливой стоимости для составления достоверной отчетности. Обобщенные задачи бухгалтерского учета по украинскому законодательству и МСФО позволили сделать вывод о значении финансовой отчетности для пользователей. Сформулирована последовательность анализа использования основных средств предприятий в современных условиях конкурентной среды.

* * *

Introduction. In a competitive environment, manufactured products should be of high quality and their cost should be at such a level that the rate of profit obtained from the sale of products ensures the process of simple and expanded reproduction, as well as satisfies consumer demand. One of the essential items of the cost of agricultural products are depreciation on fixed assets, the cost of maintaining them in working condition. Special relevance takes the efficiency of use of fixed assets and the rational organization of their accounting, with the subsequent reflection of the relevant information in the accounting (financial) statements of the organization. The solution of the problem is an integral part of reducing the cost of products and improving its competitiveness.

Purpose. The purpose of the study is to develop theoretical and practical recommendations for improving the accounting and system of indicators for the economic analysis of the use of fixed assets of agricultural enterprises, in accordance with modern requirements for the effective conduct of economic activity.

Results. The article defines the features of the accounting of fixed assets, namely approaches to the valuation, accounting, presentation in the financial statements of fixed assets in accordance with AS and IFRS. The importance of valuation of property, plant and equipment at fair value for the purpose of compilation of reliable accounting is indicated. Generalized accounting tasks under Ukrainian law and IFRS have allowed us to conclude on the importance of financial reporting for users. A sequence of analysis of the use of fixed assets of enterprises in the present conditions of a competitive environment is formulated.

Conclusion. It is necessary to comprehensively solve the problems of improving accounting and analyzing the use of fixed assets of agricultural enterprises, as well as the trends of harmonization of the national accounting system and the IFRS. The introduction of the developed improved methodological approaches to various areas of accounting for fixed assets, as well as the analysis of their use, will provide more complete and reliable information about the status of fixed assets and the level of efficiency of their use. The proposed recommendations can be used in the process of improving the accounting system for fixed assets in enterprises of the agro-industrial complex.

Ключові слова: облік, основні засоби, оцінка, фінансова звітність

Ключевые слова: учет, основные средства, оценка, финансовая отчетность

Keywords: accounting, fixed assets, evaluation, financial reporting

ВСТУП

У сучасних умовах одним з найбільш актуальних є питання «здорової» конкуренції між господарюючими суб'єктами. Для підвищення конкурентоспроможності продукції сільськогосподарські підприємства використовують у своїй діяльності «ноу-хау», енергозберігаючі технології, йдуть по шляху інтенсифікації сільськогос-

подарського виробництва. Необхідно, щоб продукція, що випускається була високої якості, її собівартість повинна бути на такому рівні, щоб норма прибутку, який отримують при реалізації продукції, забезпечувала процес простого і розширеного відтворення, а також задовольняла попит споживачів. Однією з істотних статей собівартості сільськогосподарської продукції є аморти-

тизаційні відрахування за об'єктами основних засобів, витрати на їх підтримку в робочому стані.

У світлі вищезазначеного, особливої актуальності приймає ефективність використання об'єктів основних засобів і раціональна організація їх бухгалтерського обліку, з подальшим відображенням відповідної інформації в бухгалтерській (фінансовій) звітності підприємства. Рішення поставленого завдання є невід'ємною частиною зниження собівартості продукції, що випускається і підвищення її конкурентоспроможності.

Теоретичним і практичним аспектам бухгалтерського обліку основних засобів та аналізу їх використання свої наукові дослідження присвятили багато вчених, зокрема Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, М.І. Кутер, Н.М. Малюга, В.Ф. Палій, В.В. Сопко, З.С. Туякова, І. Чалий та інші. Проте, дискусії з питань бухгалтерського обліку основних засобів та аналізу їх використання тривають досі. Це вказує на різні підходи вчених-економістів до досліджуваної проблеми, наприклад, до економічного змісту основних засобів (зокрема до визначення терміну «основні засоби»); формування первісної вартості; оцінки, за якою основні засоби повинні значитися на балансі підприємства; доцільності проведення подальших переоцінок; документальному відображенню обліку основних засобів; питань їх надходження, використання, вибуття, а також відображення інформації про них у фінансовій звітності.

Вивчення наукових праць вітчизняних вчених-економістів і впровадження в українську облікову систему методик провідних іноземних фахівців поряд з принципами Міжнародних стандартів фінансової звітності, адаптованих до національної специфіки, дозволять істотно підвищити якісний рівень бухгалтерського обліку основних засобів та аналізу їх використання.

МЕТА РОБОТИ

Метою дослідження є розробка теоретичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення бухгалтерського обліку та системи показників для економічного аналізу використання основних засобів сільськогосподарських підприємств, відповідно до сучасних вимог ефективного ведення господарської діяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення окремих вимог МСФЗ та українського законодавства щодо обліку та аналізу основних засобів.

РЕЗУЛЬТАТИ

У сучасних умовах вітчизняним сільськогосподарським виробникам стає все важче конкурувати із зарубіжними. Імпортна продукція практично завжди істотно нижче вартістю, що обумовлено рядом факторів: протекціоністська спрямованість відносно своїх виробників іноземних держав, застосування якісно нових агротехнологічних підходів, а також ефективне використання сучасних виробничих потужностей. Продукція багатьох українських сільськогосподарських товаровиробників неконкурентоспроможна. Однією з найбільш істотних причин цього є використання морально застарілої матеріально-виробничої бази та включенням в собівартість продукції, що випускається значних сум амортизаційних відрахувань. При грамотному і

ефективному використанні об'єктів основних засобів можливе істотне підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається вітчизняними сільськогосподарськими товаровиробниками, за допомогою зниження собівартості.

У процесі дослідження проведено всебічний аналіз термінології, яку використовують в економіці і, зокрема, в бухгалтерському обліку, уточнено сутність категорії «основні засоби». У бухгалтерській практиці необхідно використовувати термін «основні засоби», а не «основні фонди», оскільки розбіжність між даними термінами є не тільки в критерії віднесення окремих елементів в їх склад, але й в розходженні їх суті. «Основні засоби» є економічною категорією і терміном, що позначає натуральну і вартісну форму матеріальних активів (будівель, споруд, обладнання тощо). На нашу думку, «основні фонди» включають в себе як матеріальні активи (основні засоби), так і нематеріальні (нематеріальні активи). Так, основні фонди необхідно характеризувати як з позиції вартісної оцінки, так і споживчої вартості. Поняття «основного капіталу» дуже широке і містить матеріальні активи (основні засоби), нематеріальні активи, капітальні вкладення, фінансові вкладення, незавершене будівництво.

Встановлено, що серед проблем, висунутих практикою переходу до МСФЗ, особливої актуальності набуває вдосконалення механізму оцінки основних засобів і їх відображення в бухгалтерському балансі. На сучасному етапі реформується національна система бухгалтерського обліку шляхом гармонізації з МСФЗ. Первісна вартість, незважаючи на ряд істотних переваг (простота формування, розгалужена система нормативного та методичного регулювання) не повною мірою відповідає вимогам користувачів в сучасних умовах. Так, первісна вартість не в змозі надати зацікавленим користувачам бухгалтерської (фінансової) звітності реальної об'єктивної вартості основних засобів підприємства. У зв'язку з цим обґрунтовано необхідність використання в українській практиці замість первісної вартості основних засобів «справедливу» вартість. Відповідно до МСФЗ справедлива вартість являє собою суму грошових коштів, достатню для придбання активу або виконання зобов'язання при здійсненні угоди між добре обізнаними, дійсно зацікавленими, незалежними один від одного сторонами. У сучасних умовах, в нашій країні, «справедлива» вартість, максимально наближена до ринкової. Переоцінку основних засобів за «справедливою» вартістю необхідно проводити за допомогою послуг професійних оцінювачів, або спеціально підготовленим працівником бухгалтерської служби. У результаті дослідження визначено роль амортизації у процесі кругообігу основних засобів, проведено всебічний аналіз понять «знос», «амортизація» і «амортизаційні відрахування», було встановлено, що знос являє собою часткову або повну втрату основними засобами своїх споживчих властивостей і вартості. Амортизація є категорією суто економічної. Її суть полягає в тому, що вона є стадією процесу відтворення основних засобів: 1) використання основних засобів у виробництві (фізичний і моральний знос); 2) формування резерву (амортизація); 3) заміна зношених основних засобів новими (відшкодування).

Відстоюємо точку зору про те, що категорії «амор-

тизація» і «амортизаційні відрахування», і терміни, що їх позначають не слід розглядати як тотожні за своїм смисловим значенням і взаємозамінні за змістом. Амортизаційні відрахування представляють собою вартісне вираження зносу основних засобів, що включається у собівартість виробленої продукції, робіт, послуг. Крім цього, при визначенні терміну корисного використання і доцільності списання основних засобів, необхідно враховувати моральний знос. Важливе значення для підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається має своєчасне проведення економічного аналізу використання основних засобів. У результаті вивчення різних методик аналізу використання основних засобів сільськогосподарських підприємств, сформульована послідовність його проведення:

- аналіз забезпеченості основними засобами (аналіз приватних структурних показників);
- аналіз руху і якісного стану основних засобів (аналіз показників руху і технічного стану);
- аналіз ефективності використання основних засобів (аналіз окремих показників віддачі і ємності);
- формування звіту на підставі проведеного аналізу, розробка рекомендацій стосовно використання виявлених резервів.

ВИСНОВКИ

Необхідне комплексне рішення завдань вдосконалення бухгалтерського обліку та аналізу використання основних засобів сільськогосподарських підприємств, а також тенденцій гармонізації національної системи бухгалтерського обліку та МСФЗ. Впровадження розроблених вдосконалених методичних підходів до різних ділянок бухгалтерського обліку основних засобів, а також аналізу їх використання, дозволить отримувати більш повну і достовірну інформацію про стан основних засобів та рівень ефективності їх використання. Запропоновані рекомендації можуть бути використані у процесі вдосконалення системи бухгалтерського обліку основних засобів в підприємствах агропромислового комплексу.

Список використаних джерел

1. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: наказ Міністерства фінансів України від 30.09.2003 р. № 561. URL: <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/metodicheskie-rekomendacii/metodichni-rekomendacii-z-1024180.html>.
2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. №433. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1373-15>.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби»: Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_014.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. №73. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

References

1. Methodical recommendations for the accounting of fixed assets: order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 30.09.2003. № 561. URL: <https://buhgalter911.com/normativnaya-baza/metodicheskie-rekomendacii/metodichni-rekomendacii-z-1024180.html> (in Ukrainian).
2. Methodical recommendations for completing the forms of financial statements: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 28.03.2013. № 433. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1373-15> (in Ukrainian).
3. International Standard of Accounting 16 "Fixed Assets": Standard, International Document of 01.01.2012. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_014 (in Ukrainian).
4. National Accounting Standard 1 "General Requirements for Financial Statements": order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 07.02.2013. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (in Ukrainian).
5. Regulation (standard) of accounting 7 "Fixed assets": order of the Ministry of Finance of Ukraine dated 27.04.2000. № 92. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (in Ukrainian).

СТОРОЖЕНКО

Сергій Анатолійович

УДК 343.359.3

ПРИЧИНИ НЕЗАКОННОГО ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ
МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИCAUSES OF UNLAWFUL TRANSFER OF GOODS
BY CUSTOMS BORDER OF UKRAINE

заступник начальника –
начальник 1 відділу управління
протидії незаконному обігу
підакцизних товарів Головного
оперативного управління ДФС
України

У статті автором на підставі результатів власного проведеного дослідження та узагальнення результатів досліджень вчених-юристів з метою попередження незаконного переміщення товарів через митний кордон України виявлено та проаналізовано детермінанти, які безпосередньо породжують і відтворюють товарну контрабанду. Встановлено, що цими причинами є об'єктивні обставини, які зовні спонукають особу перемістити предмет правопорушення через митний кордон контрабандним способом, та обставини, внаслідок яких дане переміщення товару стає можливим, у тому числі створює сприятливу ситуацію для суспільно-небезпечних діянь особи, яка може бути притягнута до адміністративної відповідальності.

* * *

В статье автором на основании результатов собственного проведенного исследования и обобщения результатов исследований ученых-юристов в целях предупреждения незаконного перемещения товаров через таможенную границу Украины выявлены и проанализированы детерминанты, которые непосредственно порождают и воспроизводят товарную контрабанду. Установлено, что этими причинами являются объективные обстоятельства, которые внешне побуждают человека переместить предмет правонарушения через таможенную границу контрабандным способом, и обстоятельства, в результате которых данное перемещение товара становится возможным, в том числе создает благоприятную ситуацию для общественно-опасных деяний.

* * *

Introduction. Now the Ukrainian legislation aimed at protecting interests in the sphere of economic and foreign economic activity remains imperfect. Basically, this concerns the inconsistency of certain sanctions to the benefit that violators of this legislation receive. A particularly lucrative occupation in recent years has been the illegal movement of goods across the customs border of Ukraine with concealment from customs control or outside of customs control. This aspect of actualization requires the study of determinants that directly generate and reproduce commodity smuggling, which can be used to improve the legislation of Ukraine.

Purpose. The purpose of the work is to study the causes of the illegal movement of goods across the customs border.

Results. The illegal movement of goods through the customs border is due to a combination of reasons of political, economic and social nature. According to the reasons given for facilitating the illegal movement of goods across the customs border, it is necessary to understand the objective circumstances which, apparently, encourage the person to move the subject of the offense through the customs border in a smuggled way, and the circumstances which make it possible to make the movement of the goods possible, including the creation of favorable a situation for socially dangerous acts of a person who may be brought to administrative responsibility.

Conclusion. The main causes of the illegal movement of goods through the customs border should be recognized profitability of this illegal activity, as well as factors of social nature. In this situation, first of all, the stabilization of the economy, the solution of social problems, the normalization of the political component in society, and the search for a solution to the problem associated with the ongoing fifth year of hostilities in the country, is necessary first of all; and secondly, it is necessary to reconsider the approach to establishing liability for the illegal movement of goods across the customs border.

Ключові слова: товарна (економічна) контрабанда, незаконне переміщення товарів, кордон

Ключевые слова: товарная (экономическая) контрабанда, незаконное перемещение товаров, граница

Keywords: commodity (economic) smuggling, illegal movement of goods, border

ВСТУП

Починаючи з 2014 р. в Україні відбуваються глобальні процеси економічної трансформації, які призвели до: розриву усталених економічних зв'язків між вітчизняними суб'єктами господарювання та їх партнерами в Російській Федерації, ринком збуту РФ; наладженню нових економічних зв'язків між вітчизняними суб'єктами господарювання та європейським ринком тощо. Незважаючи на позитивність, з урахуванням європейського вектора розвитку України, переорієнтації ринків збуту, існує чимало негативних факторів, пов'язаних, у першу чергу, із введенням різних економічних санкцій як України проти РФ, так і РФ проти України, які полягають у забороні на ввезення товарів

і ресурсів різної номенклатури. Дані процеси призвели до активізації на кордоні незаконного переміщення товарів та збільшення його обсягів, переважно поза митним контролем (наприклад, в об'їзд установлених пунктів пропуску). Зміна вектора зовнішньоекономічної діяльності тягне за собою зміни в учасників ЗЕД, номенклатури ввезеного й вивезеного товару. В міру інтеграції України до ринку ЄС збільшується маса валютної виручки, поповнюється бюджет країни, утворюється загальний для України і країн ЄС ринок. Все це також впливає на зростання кількості фактів незаконного переміщення товарів через митний кордон України вже на кордоні України і країн ЄС. Безсилля, а в окремих випадках – і потурання правоохоронних органів, не сприяють припиненню даних злочинів. Зага-

лом, така ситуація вимагає негайного вирішення, при цьому першим етапом повинен бути аналіз причинного комплексу незаконного переміщення товарів через митний кордон України. У зв'язку з цим, вивчення причин, які сприяють незаконному переміщенню товарів через митний кордон, є важливим елементом боротьби з даними правопорушеннями, сприяє виявленню найбільш ефективних способів боротьби з ним, розробці дієвих та своєчасних заходів попереджувального характеру.

МЕТА РОБОТИ полягає у дослідженні причин, які сприяють незаконному переміщенню товарів через митний кордон.

РЕЗУЛЬТАТИ

Перед тим, як почати наше дослідження, слід розмежувати причини та умови незаконного переміщення товарів через митний кордон України. Незважаючи на те, що багато вчених ототожнюють дані явища, які пов'язані із ростом злочинності, вони, проте, є різними.

Причини – це соціально-психологічні детермінанти, які безпосередньо породжують, відтворюють злочинність та злочини як свій закономірний наслідок. Умови, на відміну від причин, – це такі антисоціальні явища, які самі по собі не породжують злочинність та злочини, але сприяють, полегшують, інтенсифікують формування та дію причини [2, С. 158-161]. Поряд зі складною політичною й соціальною ситуацією в країні, проведенням на її території Операції Об'єднаних Сил (ООС), існує цілий ряд умов, які сприяють незаконному переміщенню товарів через митний кордон. Наприклад, даному правопорушенню сприяє: корупція, яка є невід'ємною частиною існування митних органів ДФС України та Державної прикордонної служби України; недосконале законодавство у сфері прикордонного і митного контролю, колізійність та пробільність норм, які встановлюють відповідальність за незаконне переміщення товарів через митний кордон та суміжні делікти; недостатня взаємодія між державними органами; існування на сьогоднішній день ділянок державного кордону, які не контролюються Україною; «прозорість» кордонів через недостатність і недосконалість технічного оснащення (неможливість забезпечити контроль усього кордону технічними засобами) тощо.

Здійсненню незаконного переміщення товарів через митний кордон сприяють також окремі недоліки в організації митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, які ввозяться та вивозяться з країни, непрофесіоналізм деяких співробітників митних органів. Корупційна складова, незважаючи на позицію влади та створення 5 нових правоохоронних та антикорупційних органів, які повинні були подолати корупцію і злочинність у країні, все ще присутня у роботі митних органів ДФС України та Державної прикордонної служби України.

Організовані групи та злочинні організації, які мають відношення до товарної контрабанди, прагнуть поширити свій вплив на сферу зовнішньоекономічної діяльності. Дана обставина змушує їх іти на контакт із правоохоронцями, «тиснути» на їх слабкості або шантажувати, вводити своїх людей у митні та прикордонні підрозділи, через яких можна отримати необхідні відомості.

Аналізуючи причинний комплекс незаконного пе-

реміщення товарів через митний кордон України, слід відзначити факт їх зв'язку із загальними причинами правопорушень як соціального явища, вони співвідносяться між собою як частина і ціле. Стан правопорушень – це завжди підсумок, результат складної взаємодії соціальних та правових чинників. За певних параметрів соціального середовища навіть надзусилля правоохоронної системи держави не вирішать радикально проблеми контрабанди. Кризовий стан суспільства включає цілий ряд таких параметрів. До них слід віднести: різке соціальне розшарування суспільства на багатих та бідних; безробіття населення; недостатню чітку межу між правомірною та кримінальною діяльністю; комерціалізація населення; ослаблення, а точніше – відсутність контролю над джерелами доходів громадян; неадекватність правової системи реальним соціальним та економічним відносинам [3, С. 61-62]; поширення корисливо-власницької психології; зосередження в руках окремих осіб великих грошових сум і цінностей.

На злочинність, в тому числі й пов'язану з незаконним переміщенням товарів через митний кордон, крім політичної та соціальної складових впливає стан економічного життя суспільства. Економіка будь-якої країни є структурою, що постійно розвивається. Даний розвиток не є стабільним і має циклічний характер. Економіка може переживати спад, депресію, поживлення, підйом, що виражається в інфляції, коливаннях обмінного курсу, збільшенні чи зменшенні кількості робочих місць тощо [4]. Якщо держава не може оперативно реагувати на економічну ситуацію в країні, передбачати спади й депресію економіки, то в цьому випадку обсяги незаконно переміщених товарів через митний кордон зростають. Економічні фактори, які впливають на зростання незаконно переміщених товарів через митний кордон країни, є невіддільними від політичних та соціальних, оскільки у більшості випадків вони мають причинно-наслідковий зв'язок (один фактор породжує інший). До економічних факторів можна віднести: зниження виробництва; неможливість держави забезпечувати потреби населення (в робочих місцях, товарах першої необхідності, дешевих та ефективних лікарських препаратах тощо); падіння реального рівня доходу населення.

До числа економічних факторів слід віднести і пріоритет фіскальної, а не протекціоністської функції митних платежів взагалі, і в першу чергу, митних платежів із юридичних осіб (ПДВ, акцизи тощо). У цих умовах учасник зовнішньоекономічної діяльності порівнює економічні наслідки сплати митних платежів (дотримання закону) та застосування санкцій [1, С. 150].

Починаючи з 2014 р. в Україні відбувся істотний спад виробництва, зменшився обсяг продукції не лише важкої промисловості, а й сільського господарства, відбулося зниження вантажообігу та пасажирообігу на транспорті, обсягу послуг, що надаються населенню. Усе це призвело до зростання безробіття в країні. Найбільш кваліфіковані українці у зв'язку з тяжким становищем економіки покинули межі України і стали шукати роботу в країнах ЄС та СНД. На збільшення трудової міграції вплинуло зниження реально нарахованої заробітної плати, що призвело до фактичного зникнення середнього класу та збіднення все більшої кількості українців. На

тлі даних змін зросла кількість правопорушень, скоєних українцями для задоволення нагальних – абсолютних потреб людини, в тому числі й зростання незаконного переміщення товарів через митний кордон.

Продовжуючи наше дослідження слід зазначити, що основні причини незаконного переміщення товарів через митний кордон лежать у соціально-економічній сфері. В першу чергу, це пов'язано з можливістю отримання надприбутку від реалізації товарів, незаконно переміщених через митний кордон, а також, як ми вже відзначали, відсутністю робочих місць та заробітної плати, яка б змогла підтримувати якість життя українця на гідному рівні. Переважна більшість незаконного переміщення товарів через митний кордон здійснюється з корисливих мотивів. З огляду на мотив незаконного переміщення товарів через митний кордон можна погодитися з думкою, що викорінення даних видів адміністративних правопорушень значною мірою сприятиме стабілізації економічної та фінансової сфери України. У протилежному випадку в країні завжди будуть існувати такі дестабілізуючі явища, як економічна нестійкість та пов'язані з нею девальвація національної валюти, істотна різниця між рівнем життя, різниця в ціні на послуги і товари в Україні та найближчих країнах, що веде до неконкурентоспроможності вітчизняних виробників товарів. Викликаючи зростання злочинності у зовнішньоекономічній сфері, вони, в тому числі, і будуть детермінувати незаконне переміщення товарів через митний кордон. Незаконне переміщення товарів через митний кордон є правопорушенням, яке в разі свого не виявлення правоохоронними органами принесе особі, яка його скоїла, істотний дохід. Дана обставина обумовлює безперервний інтерес до незаконного переміщення товарів через митний кордон з боку громадян України. При цьому, чим більш продуманою є організація даного правопорушення, тим складніше правоохоронцям його виявити, внаслідок цього спостерігаються залучення до даного виду правопорушень все більшої кількості осіб та чіткий розподіл ролей між співучасниками.

Одним із показників високого рівня організації незаконного переміщення товарів через митний кордон є те, що більшістю виявлених правопорушень є правопорушення, здійснені однією особою. Дана особа виступає і організатором правопорушення, і його виконавцем. При цьому фіксується систематичне зростання обсягу товарів, які незаконно переміщуються через митний кордон України, що опосередковано вказує на входження даних правопорушень до організованої злочинності. Незважаючи на арешти правоохоронцями виконавців, активність даного виду правопорушень не слабшає. Випадання окремих ланок (постачальники товарів, перевізники, перекупники) не чинить вирішального впливу на функціонування добре налагодженого механізму в існуючих групах контрабандистів. Причиною такої ситуації є: по-перше, висока прибутковості даного виду незаконної діяльності; по-друге, наявність в Україні великих мас громадян, які можуть замінити собою певні «нейтралізовані» правоохоронцями ланки.

Слід акцентувати увагу на тому, що правопорушення, пов'язані з незаконним переміщенням товарів через митний кордон, не викликають у громадян України відторгнення, і більше асоціюються з тимчасовою

роботою, ніж із порушенням закону. Особливо таке ставлення до даних правопорушень проявляється у прикордонних районах, де незаконним переміщенням товарів через митний кордон займаються цілі сім'ї і клани, які організовують, так звані, «каравани». У середовищі таких контрабандистів давно відомі коридори провозування товарів через кордон, обговорені умови і встановлені тарифи з корупціонерами із митних підрозділів ДФС України та Державної прикордонної служби України стосовно перетину вантажів через кордон у встановлених місцях.

При цьому організатори незаконних переміщень товарів через митний кордон, як правило, не виконують виконавчих функцій із безпосереднього переміщення товарів через кордон. Цим займаються «наймані робітники», яких, у випадку їх затримання, легко замінити. А з урахуванням того, що незаконне переміщення товарів через митний кордон карається штрафом, який має мінімальні превентивні властивості, то спіймані контрабандисти все одно повертаються до скоєння даних правопорушень у майбутньому. З урахуванням існуючих в українських правоохоронних органах систем показників, правоохоронці зацікавлені у кількості направлених на розгляд справ, а не у необхідності оперативної роботи з розкриття всього контрабандного ланцюжка. Який сенс розкривати увесь контрабандний ланцюжок, якщо в наступному місяці необхідно буде знову звітувати про позитивні результати роботи. Це ще одна зі сторін, яка впливає на динаміку незаконних переміщень товарів через митний кордон.

На сьогоднішній день протидія правоохоронних органів незаконному переміщенню товарів через митний кордон відбувається у складних соціально-економічних умовах, в яких перебуває Україна. Можна відзначити, що досвід перебування країни в таких умовах ще не було, і державі, її апарату та правоохоронцям доводиться спиратися на зарубіжний досвід, який багато в чому не може допомогти у виробленні ефективних рішень. Дані обставини накладають свій відбиток на криміналізацію ситуації як на кордонах України, так і всередині країни. Як показує світовий досвід, потоки контрабанди істотно зростають у той період, коли економічне становище держави (або окремих територій) порівняно із сусідніми країнами (або іншими територіями однієї держави) перебуває на найгіршому рівні, коли країна не може забезпечити населення доступними необхідними для нього товарами на внутрішньому ринку. При цьому дані товари повинні не лише бути присутніми на внутрішньому ринку в достатній кількості, а й реалізовуватися за доступними цінами.

Таким чином, незаконне переміщення товарів через митний кордон обумовлено сукупністю причин політичного, економічного та соціального характеру. Під даними причинами, що сприяють вчиненню незаконного переміщення товарів через митний кордон, слід розуміти об'єктивні обставини, які зовні спонукають особу перемістити предмет правопорушення через митний кордон контрабандним способом, та обставини, внаслідок яких дане переміщення товару стає можливим, у тому числі створює сприятливу ситуацію для суспільно-небезпечних діянь особи, яка може бути притягнута до адміністративної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Вавилов С.П. Основные факторы, обуславливающие совершение контрабанды. Пробелы в российском законодательстве, 2014. № 1. С. 148-153.
2. Криминология: учебник / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. М.: Издательство КГК, 1998. 384 с.
3. Пантюхин А.В. Уголовно-правовые и криминологические меры борьбы с контрабандой товаров, не ограниченных в гражданском обороте: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.08. М., 2005. 195 с.
4. Пилипченко О.О. Тіньова економіка як загроза економічної безпеки України: дис. ... канд.юрид.наук: 12.00.07. К., 2019. 230 с.

References

1. Vavilov S.P. Main factors contributing to the commission of smuggling. Gaps in the Russian legislation, 2014. №. 1. pp. 148-153. (in Russian).
2. Criminology: a textbook / ed. N.F. Kuznetsova, H.M. Minkovsky. Moscow: KGC Publishers, 1998. 384 p. (in Russian).
3. Pantyukhin A.V. Criminal law and criminological measures to combat the smuggling of goods that are not limited in civilian circulation: diss. ... cand. law. sciences: 12.00.08. Moscow, 2005. 195 p. (in Russian).
4. Pylypchenko O.O. Shadow economy as a threat to Ukraine's economic security: diss. ... cand. law. sciences: 12.00.07. Kyiv, 2019. 230 p. (in Ukrainian).